

Bir Avarız Akçesi Vakfının Muhasebesi: Kastamonu Kırkçeşme Mahallesi Örneği

Accountancy Records of An Avarız Cash Foundation: The Case of Kastamonu Kırkçeşme District

MAKALE BİLGİSİ

ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:
Corresponding author:

Levent Küçük

Amasya Üniversitesi
leventkucuk75@hotmail.com

Başvuru / Submitted:
24 Nisan 2024

Kabul / Accepted:
4 Ekim 2024

DOI: [10.21021/osmed.1472954](https://doi.org/10.21021/osmed.1472954)

Atıf / Citation:

Küçük, L., "Bir Avarız Akçesi Vakfının Muhasebesi: Kastamonu Kırkçeşme Mahallesi Örneği", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 24 (2025): 131-160.

Benzerlik / Similarity: 3

*Bu makale 12-13 Ekim 2023 tarihleri arasında Türk Tarih Kurumu ve Artvin Çoruh Üniversitesinin iş birliği ile düzenlenen *Mehmet Genç Anısına Osmanlı Tarih Sempozyumunda* sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nda vakıf kurumunun oldukça yaygın bir faaliyet alanı bulunmaktadır. Eğitim, sağlık, kültür faaliyetleri, beledi hizmetler gibi farklı konularda toplumsal beklentiye cevap verecek ölçüde vakıf üniteleri kurulmuştur. Bu kuruluşların hem faaliyetlerini devam ettirmesi hem de sürekliliğinin sağlanması için hali vakti yerinde olanlar kazançlarından bir kısmını bu hayrî müesseselere vakfetmek suretiyle bağışlamışlardır. Bağış yapılan müesseseler medrese, cami, hamam, çeşme gibi toplumun doğrudan faydalandığı üniteler olduğu gibi mahalle ve köy ahalisinin ortak yükümlülüklerini yerine getirme sırasında karşılaşılabilecekleri müşkülatların giderilmesi için kurulan yardım sandıkları türünde de olabilmektedir. Bu sandıklardan birisi avarız akçesi sandığıdır. Mahalle ve köy ahalisinin ortak yükümlülüğü için oluşturulan bu sandığa yapılan bağışlar ile ödeme kabiliyeti olmayan kişilerin yararlanması amaçlanmıştır. Bu sandıkların bir başka hizmet alanı ise mahalle ahalisi ve esnafının ekonomik faaliyetleri için bir çeşit kredi kullandırma şeklinde görülür. Bu çalışmada Kastamonu Kırkçeşme Mahallesi avarız akçesi vakfı muhasebe kayıtları incelenmek suretiyle hem vakfın işleyişi hem de ekonomik faaliyet alanı ile ilgili bir sonuç elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Avarız Akçesi, Kırkçeşme, Kredi.

Abstract

The foundation institution had widespread activity in the Ottoman Empire. Foundation units were established to meet social expectations in different fields such as education, health, cultural activities, and municipal services. For these organizations to continue their activities and ensure their continuity, well-off people donated some of their earnings. The institutions provided with donation support were units that the society directly benefited from, such as madrasahs, mosques, baths, and fountains as well as aid funds established to eliminate difficulties that the rural people would encounter while fulfilling their common obligations. One of these waqfs funds was the avarız. The donations made to this fund, created for the common obligation of the rural people, were intended to benefit people who couldn't pay. Another service of these funds was providing a kind of loan for the economic activities of the rural people and tradesmen.

This study explores the foundation's functioning and economic activities by analyzing the accountancy records of the Kastamonu Kırkçeşme District Avarız cash foundation.

Keywords: Waqf, Avarız Cash, Kırkçeşme, Loan.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde olağanüstü zamanlarda divan kararı ve hükümdarın hükmü ile reayadan avâriz- 1 divâniye ve tekâlif-i örfiye adıyla alınan nakdi ve aynı vergiler bulunmaktadır.¹ Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren sürekli toplanır hale gelen bir kısım aynı vergilerden meydana gelen avâriz-1 divâniye ve tekâlif-i örfiye vergileri düzenli toplanan senelik vergiler haline getirilerek önemli bir bölümü de nakit olarak tahsil edilmeye başlanmıştır.²

Avarız-1 divaniye vergileri önceden olduğu gibi sadece dirlik sahiplerinin yetki sahalarında değil memleketin tümünde uygulanmaya başlanmıştır. Bu vergilerin reayaya yükümlenme sürecinde kadılar aktif görev alarak sicil defterlerine bu işlemleri kaydetmişlerdir. Avarız vergilerine muhatap olma durumu hane olarak adlandırılan itibarî bir birim üzerinden yapılmaktadır. Doğrudan meskeni değil birkaç tane reaya evini bir hane kabul etme durumu söz konusudur.³ Divan-1 hümayun tarafından gönderilen emirler çerçevesinde avarız hanelerinin tevzi' ve taksim süreçleri belirlenmektedir. Bu süreçte kadı çok önemli bir misyon üstlenmiştir. Avarız vergilerinin ortaya çıkışını birey ile devlet arasındaki hizmete dayanan ilişkinin bir sonucu olarak değerlendirmek gerekir. Avarız vergisinin olağanlaşması ile konjonktürel olarak yeni avarız türleri de ortaya çıkmıştır. Nüzül, sürsat ve işтира bu yeni türler olarak reaya üzerine yükümlenmiştir.⁴ Bunların yanı sıra avarız akçesi ya da avarız bedeli akçe ismiyle bir nakit para talebi avâriz-1 divâniye ve tekâlif-i örfiye grubu vergilere dahil edilmiştir.

XVI. yüzyılın sonları itibariyle Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir ekonomik kriz içinde bulunması devlet idarecilerini hazine gelirlerini artırma yolları aramaya sevk etmiştir. Buldukları çözüm bazı vergileri sürekli ve nakdî olarak toplamak olmuştur. Bununla birlikte yeni ihdas edilen bu vergilerin ahali tarafından karşılanması sürecinde zorluklar yaşanmaya başlamıştır. Mahalle ve köy ahali bu zorluğu aşmak için bir çeşit sosyal dayanışma örgütlenmesi anlamına gelen avâriz vakıflarını kurmuştur. Oluşturulan bu vakıflar öncelikle mahalle ve köy sakinlerinin ortak harcamalarına kaynaklık edecek bir fon özelliği göstermektedir.

Bu çalışmada Kastamonu kazasının Kırkçeşme mahallesine ait avarız vakıf defteri incelemek suretiyle XIX. yüzyıl taşrasının hem idarî geleneğini hem de vakfın işleyiş esaslarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Kurulan vakıf mahalle sakinlerinin ortak harcamaları için bir yardım sandığı rolü üstlendiği gibi ihtiyaç sahiplerine kredi veren bir banka özelliği de göstermektedir.

Milli Kütüphane el yazması ve nadir eserler koleksiyonunda bulunan Kastamonu kazası Kırkçeşme Mahallesi avarız akçesi vakıf defterinin yanı sıra kazaya diğer avarız kayıtları, nüfus defterleri ve şer'iyye sicilleri incelenmiştir. Bu sayede vakıf mütevellileri tarafından tutulan defterlerin kontrolü sonrası vakfa borçlu olan kişilerin bilgilerinin yanı sıra vakfın harcamaları hakkında da bir fikir edinilebilmiştir. Ayrıca kazanın ticarî faaliyetlerinin tür ve boyutlarına ilişkin çıkarımlar da elde edilmiştir.

¹ Halil Sahillioğlu, "Avarız", *TDV İslam Ansiklopedisi*, IV, (İstanbul 1995), s. 109.

² Rifat Özdemir "Avâriz ve Gerçek-Hâne Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler", *X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, IV: Cilt, Ankara, 1993, s. 1583; Oktay Özel, "17. Yüzyıl Osmanlı Demografi ve İskân Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: Mufassal Avarız Defterleri", *XII. Türk tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara TTK, 1997, s. 736

³ Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", *Tarih Dergisi*, 32(1979): 331.

⁴ Levent Küçük, "Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı ve Avarızın İdaredeki Rolü", (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), s. 5.

1. Osmanlılarda Para Vakıflarının Geçmişi

Osmanlı Devleti'nde para vakıfları ile ilgili tartışmalar XVI. yüzyıldan itibaren yoğunlaşmaya başlamıştır. Para vakıflarının gayrimenkul vakıfları gibi artış göstermesinde bu yüzyılın iktisat modellerinde değerli madenlerden para elde edilmesi gibi süreçlerin de etkisi bulunmaktadır.⁵ İstanbul vakıfları üzerinde çalışan Barkan ve Ayverdi Rumeli mıntıkasında daha önce başlamış olmakla birlikte Anadolu vilayetlerinde de para vakıflarının geçmişinin Fatih dönemine kadar uzandığını ortaya koymuşlardır.⁶ Dönemin Rumeli Kazaskeri Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi tarafından para vakıflarının yasaklanması yönündeki fetvalar ile tartışmalar yeni bir ivme kazanmıştır. Ancak dönemin önemli âlimlerinden Şeyh Balî Efendi ve Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi'nin yerine şeyhülislam olarak atanan Ebusuud Efendi birtakım hayrî müesseselerin varlığının ve devamlılığının ancak para vakıflarının düzenli işlemesi sayesinde mümkün olduğu görüşünü savunmuşlardır. Onların düşüncesine göre eğer para vakıfları kapatılırsa sosyal müesseselerin işleyişinde birtakım sıkıntılar baş gösterecektir.⁷ Bu durum bu müesseselerden faydalanan kişileri mağdur edecektir. Ebusuud Efendi Hanefi mezhebinin önemli simalarından olan İmam Muhammed gibi para vakıfları ile ilgili görüşlerini örf ilkesini merkeze almak suretiyle ileri sürmüştür. Bir anlamda geleneği devam ettirme yönünde ve toplumsal menfaati önceleme hususunda kanaat göstermiştir.

Para vakıflarının gelir kaynağı faiz olduğu için aslında hukuki bir sorun yaratmaktadır. İmam Züfer'in para ile *ölçülebilen ve tartılabilen nesnelere* vakfa dönüştürülmesine izin veren fetvasında mudarebe sisteminin yani ticari ortağa sermaye verme usulünün kullanılması suretiyle elde edilen kârın vakfın kuruluş amacı için kullanılabilmesine yönelik yönü ön plana alınmıştır. Şeyhülislam Ebusuud Efendi taşınırlar ile paranın vakfa dönüştürülmesi konusundaki görüşünü Şeybani ve Züfer gibi hoşgörü tabanına göre şekillendiren ulema grubundandır. Bir kişinin neyi vakfa dönüştürebileceği konusundaki kıstasın örf olduğuna vurgu yapmıştır.⁸ Bu görüşünü pratiği sürdürecektir hukuki bir dayanak bulma arzusuyla geliştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde para vakıflarının işleyiş esaslarına baktığımız zaman vakfedilen paranın işletilmesi yani bir çeşit kredi olarak kullanılması işlemine hukuk dilinde mudarebe adı verilmiştir. Bir anlamda emek-sermaye ortaklığı da denilebilir.⁹ Ayrıca bida'a denilen uygulama örneği de bulunmaktadır ki burada vakfedilen anapara birtakım kişiler tarafından ticari faaliyetlerde kullanıldıktan sonra kâr ve anapara tekrar vakıfta toplanmak suretiyle birleştirilmektedir. Yine karz-ı hasen yani ödünç verme ile bi'l- vefa denilen mülkiyet hakkını korumak suretiyle geçici bir satış işlemi yapılması da diğer para vakfı uygulamalarındandır.¹⁰

Para vakıflarının gayrimeşru olduğuna ilişkin fetva veren Çivizâde Muhyiddin Mehmed'e karşın Ebusuud Efendi örf ve pratiğin gerekliliğini gerekçe göstermek suretiyle hukuki bir dayanak

⁵ Çiğdem Gürsoy- Mehtap Özdeğer, "Ebediyete Bağış: Balat Şer'iyye Sicillerinde Para Vakfı Kayıtları (1555-1838), *Belleten*, Cilt: 86, Sayı: 302, (2022): 569.

⁶ Ömer Lütfü Barkan- Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (953-1456)*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, (İstanbul 1970), s. XXX.

⁷ Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003), s. 31.

⁸ Colin İmber, *Şeriatın Kanununa Ebusuud ve Osmanlı'da Hukuk*, Çeviren: Mürteza Bedir, TVYY, (İstanbul, 2004), s. 154.

⁹ Hamdi Döndüren, *İslam Hukukuna Göre Günümüzde Vakıf Meseleleri*, (İstanbul 1998), s. 6.

¹⁰ İsmail Kurt, *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*, İSAV Yayınları, (İstanbul, 2015), s. 68-69.

üzerinden meşruluğuna cevaz vermiştir. Kamu yararını ve toplumsal hizmetlerin aksaması ihtimalini göz önünde bulundurmamak suretiyle para vakıflarına müsaade etmiştir.¹¹

Para vakıfları konusunda Ebusuud Efendi'nin Ma'rûzat adlı eserinde dile getirdiği gibi Osmanlı hükümeti % 10- 15 oranında bir kâr payı alınmak suretiyle murabahaya verilmesi esasını benimsemiştir.¹² Kanun ile belirlenen %15'den fazla alınmaması ve elde edilen kârın tekrar vakfa dönerek süreklilik sağlanması temel düsturdur.¹³ Burada Ebusuud Efendi faizle ödünç para verilmesi uygulamasına işlem ya da hukuki işlem adını vermek suretiyle hem faiz lafzını gizlemiş hem de %15 üzerinde faiz uygulamasını yasaklamıştır. Bunun yanı sıra vakıflardan ödünç para pratiğinde standart oran %10 olarak belirlenmiştir. Avarız sandıklarında biriken paraların faizle işletilmesi ve sonrasında elde edilen nemaların gene toplumsal yardımlaşma için farklı meslek kollarında faaliyet gösteren iş kolları ve zümrelere verilmesi usulü oldukça yaygınlık kazanmıştır. Bu arada vakfedilen paradan para kazanma prensibi belli esaslara bağlanmak suretiyle suiistimaller önlenmeye çalışılmıştır. Mesela kimlerin bu parayı kullanabileceği hususu, teminat istenip istenmeme durumları ve %15 kâr payının dışına çıkılması halleri ayrı ayrı olarak kanunlarla güvence altına alınmıştır.

Para vakıflarının parayı işletme usulünde birinci derecede rol oynayan görevli vakfın mütevellisidir. İhtiyacı olan kişilere kredi olarak bir meblağı tahsis etmek suretiyle bu işlemi uygulamaktadır. Vakfiyelerde kredi olarak belirlenen meblağ kişiye verildikten sonra rehn-i kavî ile kefil-i melî uygulamalarından birisi veya her ikisini birlikte kullanılarak “onu on bir buçuk” olarak da adlandırılan %15 oranı ile “muamele-i şer'iyye” veya “murâbaha-i mer'iyye” işlemi ile muhatap olan kişilere aktarılmaktadır.¹⁴ Mütevellilerden borç talep eden kişilerin gerekli teminata veya kefile sahip olması durumunda kendilerine kredi verilmektedir. Vakıftan borç verilirken işlemler mahalle kadısının gözetim ve denetimi altında gerçekleştirilmektedir. Borç vadesinin bir yılı aşmayacak şekilde olması yaygın bir uygulama olmuştur.

Para vakıflarında sarf işleminin kesinlikle elde edilen kâr üzerinden yapılması gerekmektedir. Ana paradan harcama yapılmaması esası benimsenmiştir. Ana paranın nemâ ile işletilmesinin vakıf yararına olacağı düşüncesi hakimdir. Avarız akçesi toplayan memurlara dahi ana paradan bir harcama yapılması durumunda tazmin edilmesine dikkat edilmektedir. Vakfedilen para istirbâh edilirken yani kâr amacıyla kredi olarak verilirken vakfın mütevellî seçimi oldukça nazik bir husus arz etmektedir. Dürüstlüğü sabit olan ve ticari faaliyetler konusunda bilgi ve tecrübesi olan kişiler tercih edilmiştir. Uygulamada yerli tüccar ve esnaf daha çok tercih edilmiş kadı, müderris, sipahi ve yeniçeri gibi örf mensuplarının taleplerine müsaade edilmemiştir. Bunun yanı sıra ticari sicili sorunlu olan esnaf ve tüccarlara da kredi verilmemesi yolunda bir prensip benimsenmiştir.¹⁵ Ayrıca para vakıfları yararlanıcıları ister borç olarak kullansınlar ister kredi olarak kullansınlar belli teminat kaidelerine tabi tutulmuşlardır. Bu borcu karşılama kabiliyetinde olan kıymetli bir rehin olabileceği

¹¹ Colin İmber, *Şeriatın Kanununa Ebusuud ve Osmanlı'da Hukuk*, Çeviren: Mürteza Bedir, TVYY, (İstanbul, 2004), s. 155.

¹² Nası Aslan, “Osmanlı Toplumunda Para Vakıflarının Kurumsallaşmasında Etkili Olan Faktörler”, *Dini Araştırmalar*, Cilt:1 Sayı: 2(1998), s. 103.

¹³ Ömer Lütfi Barkan, “Edirne Askerî Kassamına ait Tereke Defterleri (1545-1659) IV. Faizle İşletilen Paralara Ait Kayıtlar.”, *Belgeler*, C 3/S. 5-6, Ankara 1966, s. 34.

¹⁴ İsmail Kıvrım, “Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 46, (2016), s. 99.

¹⁵ Nası Aslan, “Osmanlı Toplumunda Para Vakıflarının Kurumsallaşmasında Etkili Olan Faktörler”, *Dini Araştırmalar*, Cilt:1 Sayı: 2(1998), s. 108.

gibi, borç sahibi ödemediği takdirde onun yerine ödeme yapacak olan zengin bir kefil de olabilmektedir.

Çivizâde Muhyiddin Mehmed ve Birgivi Mehmed'e nazaran Ebusuud'un görüşlerinin Osmanlı tatbikatında yer bulmasında dini ve ekonomik hayatın gerektirdiği faaliyetlerin sekteye uğramaması hususu etkili olmuştur. Ebusuud Efendi'nin para vakıflarının kuruluşunu onaylayan fetvaları beraberinde faiz ödemelerine ilişkin de bir uygulama birlikteliği geliştirmek durumunda kalmıştır. Para vakıflarında gelirler alınan faiz ödünçlerinden karşılanmaktadır. Bu durum Şeybani ve Züfer gibi ulema tarafından da açık bir şekilde değerlendirilmemiştir. Bu durum karşısında Ebusuud Efendi "hile-i şer'iyye" denilen yöntemle doğrudan faiz ödemesini değil hukuki bir işlem olarak tasavvur ettiği *muamele-i şer'iyye* tabirini kullanarak aslında yasak olan hususu gizleyecek bir dayanak bulmaya çalışmıştır.¹⁶

2. Avarız Vakıflarının Vücuda Getirilmesi

Avarız vergileri özellikle XVII. yüzyılın başlarından itibaren nakdî tahsis edilen bir hüviyete kavuştuktan sonra Osmanlı hazinesinin en önemli gelirleri arasında yer almaya başlamıştır. Bu verginin toplanma sürecinde devletin vergiye muhatap olan nüfusu tespit etmesi önem kazanmıştır. Bunun için avarız tahrirleri adı verilen uygulamanın esasları Osmanlı mali bürokrasisi tarafından hazırlanmıştır. Ancak yıllar içerisinde mahalle ve köy ahalisinin ortaklaşa olarak yükümlendiği bu vergilerin karşılanmasında güçlükler çekilmeye başlanınca vakıflar kurmak yoluyla bu zorluğun üstesinden gelmek amaçlanmıştır.

İşte avarız vakıfları mahalle ve köy ahalisinin ortak yükümlülükleri olan avarız, nüzûl ve kürekçi bedeli gibi vergilerin karşılanmasında yaşanan sıkıntılar sonrası kurulan akar ve para vakıfları olarak bilinmektedir. Bu vakıfların sermayeleri hali vakti yerinde olan zenginlerin para veya kira getiren mülkleri bağışlamaları ya da mahalle ve köy ahalisinin kendi aralarında oluşturdukları bir yardım sandığı şeklinde organize edilmiştir.¹⁷

Avarız vakıfları mahalle ve köy sakinlerinin istişaresi sonrası yeni gelişen ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. Bu ihtiyaçlar deprem, sel, yangın gibi doğal afetler sonrası mağdurların ihtiyaçlarının giderilmesi türünden olduğu gibi mahalle/köy ahalisinin kimsesiz ve muhtaç durumda bulunan çocuklarının evlilik süreçlerine katkı sağlanması, fakir reyanın cenaze masraflarının karşılanması ile ortak yararlanılan kamusal mekânların tamir, bakım ve onarım gibi durumları ile alakadar olabilmektedir.¹⁸ Bunun yanı sıra avarız akçesi vakıfları mahallenin kentleşme sürecine dayanışma, komşuluk ve yardımlaşma kavramları üzerinden dahil olmasının araçları olmuştur. Mahalle sakinlerinin ortak bir zemin bulma ve ortak değerler inşa etmesi bir anlamda gündelik yaşamın kolaylaştırılması ve devam ettirilmesi için elzemdir.¹⁹ Bu düşünceye ek olarak ihtiyaç sahiplerine

¹⁶ Colin İmber, *Şeriatın Kanuna Ebusuud ve Osmanlı'da Hukuk*, Çeviren: Mürteza Bedir, TVYY, (İstanbul, 2004), s. 156.

¹⁷ Kastamonu sancağında bulunan mahalle ve köylerin 1252/1834 yılına mahsup olmak üzere avarız ve nüzûl bedeli olarak toplam 247 hane çıkarmış oldukları hususu dönemin şer'iyye sicil defterlerinde yer almaktadır. Mahallelerin nüfus ve vergi boyutunu göstermesi açısından kayıtlı olan avarız hanesi miktarları şu şekildedir. Halife mahallesi 6, Cebrail Mahallesi 6.5, Aktekke mahallesi 2.5, Aycılar mahallesi 4 ve Kırkçeşme mahallesi 3 hane olarak avarız bedeli ödemekle yükümlenmişlerdir. Toplam 42 mahalle içinde en fazla hane çıkaran Halife ve Cebrail mahalleleridir. Bazı küçük mahalleler bir ve yarım hane çıkarmışlardır. Bkz. BOA. *MŞH. ŞSC. d*, No: 5735(29Z1252/09.05.1845), s. 93.

¹⁸ Osman Nuri Ergin, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, (İstanbul 1936), s. 27.

¹⁹ Çiğdem Gürsoy, "Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı", *History Studies*, Volume:10, Issue: 8, (2018), s. 134.

karşı toplumsal duyarlılık gösteren insanların sağlıklı ve huzurlu bir toplum modeli vücuda getirmesinin daha olanaklı olduğu düşüncesini de zikretmek gerekir.²⁰

Osmanlı Devleti'nin örgütlenme modeli içinde önemli bir yapıyı şehirlerdeki mahalleler temsil ederler. Mahalle birbirlerini tanıyan, aynı ünite içindeki davranışlarından dolayı birbirlerine karşı sorumlu olan ve ortak bir dayanışma duygusu içinde yer alan kişilerin yaşadıkları mekân olarak tarif edilir.²¹ Yine kent modeli içinde bir dini ünite ve etrafında ticari faaliyetlerin döndüğü çarşı çevresinde kümelenmiş olan bir mahalle dikkat çekmektedir. Mahallenin sakinleri dini inanç yönünden, ekonomik faaliyetlerinin benzerliği gibi özellikler ile diğer yerleşim yerlerinden ayrılabilir. Bu bilgilerden hareketle avarız vakıfları mahallenin hafıza mekanlarını yani geçmişten gelen öğrenme pratiklerinin yaşatılması için önemli roller üstlenen kurumlar olmuştur.²² Mesela mahallede bulunan ulu cami, medrese ve imarethane gibi toplumsal ve tarihsel mekanların bakım, onarım ve personel giderleri türünden harcamaları avarız vakıfları bütçesinden karşılanmaktadır ki bu durum mahallenin kolektif giderlerini karşılamada bu vakıfların rolünü en açık şekilde bize gösterir.

Osmanlı idari örgütlenme modeli içinde mahallenin en dikkat çekici fonksiyonlarından birisi de “avarız akçesi vakfı” adıyla oluşturulan sandık ile yerini getirilir.²³ Bu sandık mahalle sakinlerinin kolektif harcamaları için oluşturulan bir fon özelliği üstlenmiştir. Sandıkta toplanan nakit para aracılığı ile ihtiyaç sahiplerinin müşkülâtları giderilmekle birlikte mahalle sakinleri ile civarda yerleşik olan diğer ahalinin bu sandıktan kredi kullanmasına imkân tanınmaktadır. Avarız akçesi sandığı bu rolüyle modern bankacılık faaliyetleri kapsamına giren birtakım hizmetleri Osmanlı para vakıflarının işleyiş esasları ölçeğinde yerel düzeyde yerine getirmektedir.

Avarız vakıflarını vücuda getiren kişilerin daha çok vakıf sermayesi olarak nakit parayı tercih etmelerinden dolayı kurulan vakfın bir mütevellî aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine belli bir oran üzerinden kredi vermesi yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Bu uygulama avarız vakfını araç ve sermaye yönünden incelediğimizde para vakfına daha çok benzetirken amaç ve fonksiyonları açısından ise avarız vakfına daha çok yakınlıktır.²⁴

3. Kırkçeşme Mahallesi Avarız Akçesi Vakfı

Kastamonu Hitit, Frig ve Lidya krallıklarının hüküm sürdüğü bir coğrafyada bulunmaktadır. Sonrasında Roma ve Bizans imparatorluklarının Anadolu coğrafyasındaki önemli merkezlerinden birisi konumunu elde etmiştir. Danişmend ve Selçuklu egemenlikleri ile Türkleşen bölgenin Moğol istilasından sonra Süleyman Paşa önderliğinde tekrar toparlandığı ve Candaroğulları Beyliğinin kurulduğu bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ise Fatih Sultan Mehmed zamanında Sinop ile

²⁰ Nuri Kavak, “Kırım Hanlığı Şer’iyye Sicilleri’nde Yer Alan Avarız ve Para Vakıfları Üzerine”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2009, s. 277.

²¹ Özer Ergenç, “Osmanlı Şehrindeki -Mahalle'nin- İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları*, IV, (İstanbul 1984), s. 77.

²² Çiğdem Gürsoy, “Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı”, *History Studies*, Volume:10, Issue: 8, (2018), s. 137.

²³ Kastamonu kazasının Kırkçeşme mahallesinde oluşturulan avarız akçesi sandığı mahalle ahalisinden ödeme güçlüğü çeken ya da ekonomik durumu iyi olmayan kişiler için bir çeşit yardım sandığı rolü üstlenmiştir. Bu sandık 1837 yılı için mahallenin 3 hane olan yükümlülüğünü karşılamada güçlük çekenlere yardımcı olmaktadır. Her bir hanenin ortalama 611 kuruş tutan yükümlülüğü bu tarihte 206 kişi olarak tespit edilen mahalle sakinlerine taksim edilmiştir. Bkz. BOA. *MŞH. ŞSC.d.* Nr: 5736(29Z1252/ 06.04.1837), s. 20

²⁴ Cafer Çiftçi, “Osmanlı’da Mahalle Avarız Vakıfları: Bursa Örneği (1749-1784)”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 29, Yıl 8, 2006, s. 50.

Kastamonu çevresini de hâkimiyetine alarak Anadolu'nun kuzey kıyılarını bütünleştirmiştir. Kastamonu Sancağı Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde önemli bir kültür merkezi olmasının yanı sıra mahalli el sanatlarına iş piyasasında gösterilen rağbetten kaynaklanan ticari bir merkez olarak da sivrilmektedir. Mesela tiftik Avrupa pazarlarının dahi rağbet gösterdiği bir ürün olarak sancak ve çevresinde işlenip pazarlanmaktadır. Ancak XIX. yüzyıl sonlarında tiftiğe olan talebin azalması ile birim fiyatında büyük düşüş yaşanmıştır.²⁵ Buna bağlı olarak şehrin ekonomisinde bir gerileme yaşanmıştır. Bu durum kazanın esnaf ve zanaatkâr örgütlenmesinde bu sektörlere yönelik üretim yapan kişi sayısını açıklar mahiyettedir.

Kırkçeşme mahallesi XIX. Yüzyıl Osmanlı idari geleneği içerisinde Kastamonu kazasının merkez mahallelerinden birisi olarak görünmektedir. Kazanın 1246/1831 yılında yapılan nüfus sayımına göre 80 hanede 206 kişinin yaşadığı görülür.²⁶ Bu sayım defteri arşiv koleksiyonunda Bolu Eyaleti Kastamonu Sancağı Kastamonu Kazası olarak kayıtlanmıştır. Kırkçeşme mahallesi sakinlerinden 83 kişi on iki yaşından küçük, 53 kişi kırk yaşından büyük ve 69 kişi ise irade-i seniyyeye muvafik olarak sayım defterine kaydedilmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru 1896 tarihinde yapılan sayımda ise mahallenin nüfusunda artış olmuş ve 106 hanede 295 erkek ve 293 bayan toplam 588 kişinin yaşadığı tespiti yapılmıştır.²⁷ Bu sayımda mahalle imamı olarak Hacı Ahmed b. Ahmed Efendi'nin ismi geçmektedir. Bununla birlikte 1837 tarihli sicil defterinde imam olarak Hacı Ahmed Efendi, muhtar-ı evvel²⁸ olarak Küçük Mustafa Oğlu Seyyid Mustafa ve muhtar-ı sâni olarak Boyacıoğlu Taval Ali isimlerine rastlanmıştır.

Çalışmamıza esas teşkil eden avarız akçesi vakfı muhasebe defteri evkaf kayıtları arasında bulunan 1844 tarihli vakıf defteri ile bağlantılıdır. 1844 tarihli vakıf defterindeki kayıtlara göre Kırkçeşme Mahallesi Karaçomak Çayı'nın doğusunda yer almaktadır. Aktekte ve Cebrail mahallerine komşudur. Şeyh Ahmet Siyahi ve oğulları Türbesi ile Sultan Hatun Türbesi, Abdülcebbar Camii mahalle sınırları içerisinde yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığı Arşivinde bulunan Evkâf Defteri'ndeki bilgilere göre Kırkçeşme Mahallesi vakfının mütevellisi Yalcıoğlu Terzi Ali Ağa'dır. Mahalleye vakfedilen anapara miktarı 6.280 kuruş tutarındadır. Bir yıllık nema miktarı 942 kuruştur. Mahalle ihtiyaçları vakfın elde ettiği nemadan yapılmıştır. Vakıf hesabı incelendiğinde Vakıf Nazırına 47 kuruş 4 para, Ramazan'da hatim ve teravih namazı kıldırın hafızlık vazifesi için 50, mahalle fakirlerin cenaze masraflarını karşılamak için 200, mahalle ahalisi fakir fukaranın vergi borçlarını karşılamak için 272 ve vakıf mütevellisinin maaşı için 150 kuruş vakıf bütçesinden ayrılmıştır. Ayrıca Mahallenin bayındırlık faaliyeti kapsamında suyollarının tamiri için 100 kuruş ödenmiştir. Bununla birlikte gider bölümünde *vakıf paradan noksan* ifadesiyle birlikte vakfın parasından 55 kuruş alınmıştır. Muhasebeye 13,5, kitabete 10 kuruş ücret ödemesi yapılmıştır. Vakıf

²⁵ Kutgün Eyüpgiller, Mine Topçubaşı, Işıl Polat, "Kastamonu'da 19. Yüzyıl Ticaret Yapıları" *METÜ, JFA*, 2008/2, (25/2), s. 2: Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1306(1889), s. 283. Bu yılın ticari verilerine göre tiftik kıyyesinin 50 kuruştan 12 kuruşa düşmesi şehir ekonomisini hayli sarsmıştır.

²⁶ BOA. *NFS.d.*, 921(10.06.1831), s.17-19.

²⁷ Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1314(1896), s. 257- 258.

²⁸ Osmanlı imparatorluğunda muhtarlık teşkilatı ilk olarak 1829 yılında bilâd-ı selâse mahallelerinde örgütlenmiştir. Ardından Kastamonu vilayetinde 1833 yılı itibarıyla teşkilatın yaygınlaştırılması uygulamasına gidilmiştir. Bununla birlikte Kastamonu'daki uygulamada güvenilir, becerikli ve kendini ifade etme kabiliyeti gösteren kişiler arasından seçim usulü ile muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani adıyla iki muhtar seçilmesi usulü benimsenmiştir. İlk uygulamalarda esas amaç halkı ayanların zulmünden kurtarma olmuştur. Bkz. Musa Çadrcı, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", *Belleten*, Cilt: 34, Sayı: 135, (Ankara 1970), s. 413.

bütçesinden toplamda 897 kuruş 24 para harcama yapılmıştır. 44 kuruş 16 paranın ise bir sonraki seneye devri yapılmıştır.²⁹

Çalışmamıza esas teşkil eden defter Milli Kütüphane el yazması ve nadir eserler koleksiyonunda yer alan Kırkçeşme mahallesine ait avarız akçesi vakfi defteridir. Defter 1249/1834 ile 1284/1867 yılları arasında Kırkçeşme mahalle sakinleri ile civar yerleşim alanlarından ahalinin kredi kullarımlarını gösteren kayıtları içermektedir. Bu noktadan bakıldığında aynı zamanda bu defter bir çeşit muhasebe defteridir.

Defterin dibacesinde gerek reis-i mal gerekse mütevelliler aracılığıyla murabahaya verilen meblağlardan başka talep edilecek bir miktar olmadığı hususunun vurgulanması hesapların kadı huzurunda incelendiğini ve vakfiye şartlarına uygun olduğunu göstermektedir. Vakfiyesinde 6280 kuruş tutarında bir meblağın anapara olarak bağışlandığı hususu bilinmektedir bu meblağa ortalama yıllık 942 kuruş nema gelirleri de eklendiği zaman vakfin ciddi bir ekonomik güce ulaştığını söylemek mümkündür.

İncelediğimiz Kastamonu kazasının Kırkçeşme mahallesine ait “Avarız Akçesi Vakfı” muhasebe defteri kredi kullandırılan kişilerin toplumsal statüleri ile ilgili bilgiler dışında özellikle esnaf örgütündeki hangi loncalara bağlı olarak faaliyet yürüttüklerini de bize sunmaktadır. Bunların faaliyet alanları üç kategoriye ayrılmaktadır.

Mal üretimi yapanlar: Çamaşırıcı, Çubukçu (Tütüncü), Demirci, Destici, Dikici (Terzi), Ekmekçi, Kadayıfçı, Kendirci, Sarraç, Paybuşçu(Pabuççu), Penbeci(Pamukçu), Semerci, Urgancı, Yemenci(Ayakkabıcı)

Hizmet üretimi yapanlar: Berber, Hattat, Kalyoncu, Katırcı, Nalband, Tarakçı,

Alım-satım yapanlar: Bakkal, Camcı, Duhancı, Manav, Şalgamcı, Şekerci, Turşucu, Uncu

Bu üç farklı kategoride yer alan meslek kollarına mensup kişilerin sandıktan kredi kullanmaları ekonomik faaliyetlerinin iyileştirilmesi amaçlıdır. Bunun yanı sıra esnaf grubundan bazılarının ise kredi kullananlara müteveli tayin oldukları görülmektedir. Bu esnaf ve zanaatkar grubunun Kırkçeşme Mahallesi dahilinde 86 hane olarak 20.201 kuruş temettu’ mükellefi olduğu da ayrıca tespit edilmiştir.³⁰

Defterde 33 yılda toplam 80 kişinin kredi kullandığı görülmektedir. Ancak bazı isimlerin farklı tarihlerde ikinci kez bu hakkı elde ettikleri kayıtlardan anlaşılmaktadır. Verilen krediler ağırlıklı olarak mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına yönelik olarak planlanmıştır. Bununla birlikte civar mahalle ve köy ahalisinden kişilerin de vakıftan kredi aldıklarını muhasebe verilerinden öğrenmek mümkün olmuştur. Defterde oran olarak esnaf grubunun %60, örfi yöneticilerin %15 ve herhangi bir statü belirlenmeyen kişilerin de %25 civarında kredi kullanmış oldukları görülür.

Kırkçeşme Mahallesi avarız vakfından en yüksek krediyi Muhtar İraç Osman Ağa 1867 yılında 1500 kuruş alarak kullanmıştır. Onu 1150 kuruşla Hacı Bekir’in Oğlu Numan’ın 1851 tarihli kredisi

²⁹ BOA. *EV.d.*, No: 11244(21 Safer 1260/ 12.03.1844), s. 9.

³⁰ Kırkçeşme mahallesi Kastamonu kazasının 44 mahallesi içinde Cebrail, Binçelebi, Deveciler, Gökdere ve Şazibey mahalleleriyle birlikte en fazla esnaf grubunun ikamet ettiği mahallelerden birisidir. Yücel Caner, “Temettuat Defterlerine Göre Kastamonu Şehri”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2011), s. 65-66.

izlemektedir.³¹ Yine 1847 yılında Hacı Mehmed Oğlu Numan Efendi ise 1000 kuruşluk bir kredi kullanmak suretiyle en yüksek meblağ kullanan kişilerden birisi olmuştur.³² Kırkçeşme mahallesi sakinlerinden İnciklioğlu damadı Seyyid Mehmed 12 Ocak 1834 tarihinde en düşük meblağ olan 10 kuruşluk bir kredi kullanmıştır. Ayrıca Mihçioğlu Ali ve Yemencioğlu Ali isimli kişilerde aynı şekilde 10 kuruş olan en düşük krediyi kullanan diğer mahalle sakinleridir. Yüksek kredi kullanan kişilerin Muhtar, Molla ve Hacı sıfatlarına sahip olmaları onların saygın statü sahibi olmalarına işaret ettiği gibi geri ödeme potansiyellerinin de yüksekliğine delalet etmektedir. Genellikle kredi kullanımlarında 3 ile 20 kişilik gruplara birer kişinin müteveli tayin edildiği görülür. Müteveli tayin edilen kişiler Muhtar, Molla, Efendi ve Ağa unvanı taşıyan kişiler olduğu gibi Terzi, Tarakçı ve Kadayıfçı gibi esnaf grubuna mensup mahalle sakinlerinden de olabilmektedir.

Defterde Efendi, Şeyh, Ağa, Zade, Hoca ve Beğ gibi unvanlı kişilerin kredi kullanım oranları da yüksek görünmektedir. Mesela bunlardan birisi 1867 yılında 50 kuruş kredi kullanan Aziz Efendi'dir. Unvan olarak faziletli ibaresinin kullanılması onun sancak veya kazada örfi bir yetkili olabileceğini düşündürmekle birlikte bu bilgi dönemin diğer kayıtlarından doğrulanamamıştır. Yine benzer bir şekilde İnebolu kazası hanedanından Hacı Salihzade Osman Efendi'nin 1867 yılında 500 kuruş kredi kullandığını görmekteyiz. Bu kişinin de kaza idarecilerinden birisi olması ihtimal dâhilindedir.

Kredi kullanan kişiler ağırlıklı olarak erkeklerdir. Bununla birlikte 1867 yılında Kuyucak karyesinden Tekeoğlu Kerimesi Halime Hanım 50 ve Abdulcabbar mahallesinden Murad Oğlu Mustafa'nın zevcesi Halime Hanım ise 100 kuruş kredi kullanan bayan mahalle sakinleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişilerin eşlerinin işlerini devam ettirdiklerine ya da çocukları reşit olmadığı için işleri kendilerinin üstlendiklerine ilişkin bir değerlendirme bulunmamaktadır. Bununla birlikte vakıf idarecilerinin askerî-reaya veya köylü-kentli ayrımı gözetmedikleri gibi kadın-erkek olma durumuna bakmaksızın ödeme kabiliyetleri ile gerekli teminatı gösteren herkese kredi verdiklerini söylemek makul görünmektedir.

Muhasebe defteri Kırkçeşme mahallesini merkeze almak suretiyle oluşturulmasına rağmen Kastamonu'nun diğer merkez mahalleleri olan Cebrail, Binçelebi, Abdulcabbar, İsmail Beğ, Halife ve Püre mahallesi sakinlerinin de bu vakıftan kredi kullanmış oldukları görülür. Mahalleler dışında civardaki Emirli, Acıkavak, Üyük, Yuva, Atabek, İlyakut, Akçakoca, Eceoğlu, Kuyucak, Tekkenişin, Kavacık, Hisarardı, Boğazköy ve Küre gibi köylerin ahalisi de bu imkânlardan yararlanmışlardır. Ayrıca İnebolu kazasının Harmason iskelesinden, Daday kazasının Boyallar divanından, Gün kazasının merkezinden, Araç kazasının Karapürçek köyünden başka Göynük/İnebolu ve Devrekani kazalarından yani Kırkçeşme mahallesine uzak yerleşim alanlarından kredi kullanımları da olmuştur.

³¹ Ancak daha sonra mahalleden İncikli Oğluna 650 kuruşu kalan 500 kuruşu ise Kahraman Oğluna nakledilmiştir. Bu kişilere temettuat defterinde rastlanılmamıştır. Bununla birlikte mahalle tekkesinde şeyh olan Seyyid Abdullah b. Şeyh Hafız'ın kardeşi olan 20 yaşlarındaki Numan Efendi olma ihtimali bulunmaktadır. Defterde kayıtlı başka bir Numan ismi bulunmaması bu ihtimali güçlendirmektedir. Bkz. BOA. NFS.d. Nr: 921(29Z1246/ 10 Haziran 1831), s. 17-19.

³² Hacı Mehmed Oğlu Numan isimli kişi 1845 tarihli Temettuat defterinde 500 kuruşluk temettu' sahibi ve 80 kuruş vergi ödeyen bir mükellef olarak kayıtlanmıştır. Bkz. BOA, *ML.VRD.TMT*, Nr: 4108(29Z1261/ 29 Aralık 1845), s. 8, Hane No: 47.

Tablo-1. Kırkçeşme Mahallesi Avarız Vakfından Verilen Kredilerin Yıllara Göre Dağılımı

		1834	1836	1841	1847	1851	1867
Kredi Tutarı (Kuruş)		7690	295	7095	8940	15.731	6875
Kredi Kul. Yerleşim Durumu	Kırkçeşmeli	23	5	24	25	12	8
	Civar Mahalle/Köylü Sakini	10	-	7	7	15	25
	Belirsiz	29	1	24	34	57	4
Kredi Kul. Mesleki Durumu	Esnaf	16	2	26	25	17	4
	Şeyh, Seyyid, Hacı Efendi, Ağa, Zade vb.	30	2	23	22	14	10
	Belirsiz	32	4	6	19	54	23

4. Avarız Akçesi Vakfının Muhasebe Bilgileri

1834 yılından itibaren Kırkçeşme Mahallesi'nin avarız akçesi vakfı mahalle ahalisinin ihtiyaçlarına binaen kredi kullanırmaya başlamıştır. Bu arada şunu belirtmek gerekir ki defter tutma düzeni göz önüne alındığında her kredi dönemi kendi içinde de ayrıca gruplandırılmıştır. Örneğin 1834 yılında altı farklı grupta kredi dağıtımı yapılmıştır. Bundan dolayı da dönemlerdeki gruplar tarafımızdan numaralandırılmıştır. Bu durumda tabloların başlığına Yıl/1, Yıl/2 gibi isimlendirme yapılmıştır. Okunma bütünlüğü sağlanması açısından önce tüm tabloların değerlendirilmesi yapılmış ardından yıl bazlı olarak tablolar sıralanmıştır.

1834 yılının ilk kredi grubunda üç farklı kişiye toplam 450 kuruş kredi verilmiştir. Hatipoğlu Mehmed Ağa ve Penbeci Mecazoğlu mahalle sakinidir. Kavaloğlu Ahmet ise Sarıkavak köyündendir. Mecazoğlu Penbeci esnafındandır. Diğer iki kişinin mesleki bilgileri bulunmamaktadır.³³ 1834 yılının ikinci grup kredisi altı farklı kişiye 1065 kuruşluk kredi desteği sağlanmıştır. Kayıkçı İbrahim esnaf olarak kayıtlanmış diğer beş kişi için herhangi bir ibare kullanılmamıştır. Ayrıca bu grupta mahalle ahalisinden Karakabak Hacı Dilberzade 300 kuruşluk bir meblağı sadaka olarak vakfa bağışlamış ve bu meblağ mahallenin dini ihtiyaçları için kullanılmıştır. Kayıkçı İbrahim 15 kuruş ile oldukça düşük bir kredi kullanırken Küçük Hacı Mehmed ve Zeynel Abidin 300 kuruş ile en yüksek kredi kullananlar olmuştur.³⁴ Üçüncü grup kredi kullanımında 11 kişinin 1140 kuruşu tasarruf ettiği görülür. Beş kişi Kırkçeşme mahallesi ahalisi, bir kişi Hisarardı köyünden ve bir kişi de zimmîyan mahallesi sakinidir. Dört kişinin mahalle bilgileri eksiktir. Kuşoğlu İsmail 500 kuruş kullanarak en yüksek meblağa mazhar olurken Hamaloğlu Seyyid Hasan ise 20 kuruş gibi düşük bir meblağı kullanmıştır.³⁵ Dördüncü grup kredi işleminde 12 farklı kişiye 1675 kuruş dağıtılmıştır. Terzi Batı Oğlu Emin 400, Tellak İbrahim ise 25 kuruş destek almıştır. 12 kişiden beşi mahalle sakini, birisi Abdulcabbar mahallesinden diğer altı

³³ Tablo-3. 1834/1.

³⁴ Tablo-4. 1834/2.

³⁵ Tablo-5. 1834/3.

kişinin ise ikamet bilgilerine yer verilmemiştir.³⁶ 1834 yılında beşinci grup olarak kredi listesinde 24 kişi toplam 2550 kuruşa hak kazanmıştır. En yüksek meblağ olan 300 kuruşu İmamoğlu Hasan alırken en düşük meblağ 10 kuruşu Tavuşçu Hüseyin Ömer almıştır. Yirmi dört kişinin on tanesi mahalle ahalisinden iken, birer kişi Cebrail ve Binçelebi mahallelerinden iki kişi Boğazköy ve Ahırlı köylerinden gelerek kredi kullanmışlardır. Beş kişinin mahalle ve köy bilgisine değinilmemiştir. Kredi kullananlardan Hendekli Ahmed Beşe isimli bir kişinin yeniçeri kökenli olması muhtemeldir.³⁷ Her ne kadar para vakıflarının uygulamasında sipahi ve yeniçeri gibi örf mensuplarına kredi verilmemesi ilkesi benimsenmişse de ocağın kaldırılmasını takip eden tarihlerde istisnai bir durum meydana gelmiştir. 1834 yılının son grup kredisi dört kişiye 810 kuruş olarak planlanmıştır. Bir kişi mahalleden diğer bir kişi Alpogut köyünden iken iki kişinin sakin olduğu mahal yazılmamıştır. Bu grupta duhancı-şekerci, katırcı, destici ve mih ustası olan dört esnafın en düşük kredisini mih ustası Ali 10 kuruş olarak alırken duhancı Mehmed Ağa 350 kuruş ile en yüksek meblağın muhatabı olmuştur.³⁸

1836 yılında bir grup halinde altı kişiye 295 kuruş kredi verilmiştir. Bu kişilerden en yüksek krediyi 100 kuruş ile Hüseyin oğlu Seyyid Ahmed, en düşük krediyi 15 kuruş ile Kozdabanoğlu Ali Pehlivan kullanmıştır. Mahalle ahalisinden Halil Başoğlu urgancılık yapmaktadır. Seyyid Ahmed ise eskici esnafıdır.³⁹

1840-1841 yıllarında altı farklı grupta ihtiyaç sahiplerine avarız vakfından kredi kullandırma söz konusu olmuştur. Birinci grup kredi kullanımında beş kişinin 765 kuruşu vakıf sandığından aldığı görülmüştür. İki mahalle sakini, birisi Sarıkavak köylü, diğer iki kişinin ise yerleşim yeri belirtilmemiştir. Kahveci İbrahim 15 kuruş ile en düşük krediyi kullanırken Seyyid Abdurrahman ise 250 kuruş alarak en yüksek orana sahip olmuştur. Bu grubun mütevellisi olarak Kurbağioğlu Hüseyin Ağa vazifelendirilmiştir.⁴⁰ 1841 yılının ikinci grup olarak avarız sandığından borç alanlar ise 8 kişidirler ve 1270 kuruş borç almışlardır. 20 kuruş ile en düşük borcu alan Hamaoğlu Seyyid Hüseyin iken, 500 kuruş ile en yüksek borç alan ise ismi belli olmayan Molla ünvanlı hattatlık yapan bir şahıstır. Sekiz kişinin altısı esnafıdır. Aralarında demirci, penbeci, katırcı, nalbant, hattat ve eskici bulunmaktadır.⁴¹ 1841 yılında üçüncü grup kredi kullanımına başvuran 8 kişi 1250 kuruş kullanma hakkı elde etmiştir. Bu kişiler arasında en az borç alan Tellak Seyyid Ali olmuştur. En yüksek borç alan kişi ise 400 kuruş alan kahveci Dibuz Mehmed'dir. Sekiz kişinin ikisi mahalle sakini iken, birisi Abdulcabbar mahallesinden, bir diğeri Kavacık köyündendir. Diğer dört kişinin oturduğu mahalle yer verilmemiştir.⁴² 1841 yılında dördüncü grupta kredi talep eden 23 kişi 2365 kuruş kullanma hakkına haiz olmuşlardır. Bu yirmi üç kişiden en düşük borç kullanan 10 kuruş ile mahalle sakinlerinden Seyyid Mehmed'dir. Vakıf sandığından 600 kuruş almak suretiyle en yüksek borçlanan kişi ise Muhtar İraç Ali'dir.⁴³ 1841 tarihinde beşinci grup borçlu listesinde beş kişinin 910 kuruş kullandığı görülmektedir. Yemencioğlu Ali 10 kuruş, Duhancı Seyyid Mehmed Ağa ise

³⁶ Tablo-6. 1834/4.

³⁷ Tablo-7. 1834/5.

³⁸ Tablo-8. 1834/6.

³⁹ Tablo-9. 1836/1.

⁴⁰ Tablo-10. 1841/1.

⁴¹ Tablo-11. 1841/2.

⁴² Tablo-12 1841/3.

⁴³ Tablo-13. 1841/4.

350 kuruş alarak vakfa borçlanmışlardır.⁴⁴ 1841 yılının altıncı grubunda altı kişinin 445 kuruş alarak sandığa borçlandıkları görülmektedir. Ali Pehlivan 15 kuruş alırken Kalyoncu Mehmed Ağa 250 kuruş kredi kullanmıştır. Dört kişinin mahalle nüfusundan olduğuna yer verilmiş ancak iki kişinin sakin olduğu yer bilgisi kayıtlanmamıştır.⁴⁵

1847 yılında avarız sandığından kullanılan krediler beş farklı grup halinde kayıt altına alınmıştır. Bu tarihin ilk grup borçlusu yedi kişidir ve 865 kuruş kredi kullanmışlardır. Mahallenin dikici esnafından İbrahim 15 kuruş alırken Muhtarbaşı Seyyid Abdurrahman ise 250 kuruş borç almıştır.⁴⁶ 1847 yılında ikinci grup borçlu listesinde on kişi görülmektedir. Bu on kişiye 1420 kuruş borç verilmiştir. Mahalle sakini hattat Molla yine 500 kuruş ile en yüksek borç alan kişi konumundadır. Hamal Seyyid Hüseyin ise 20 kuruş ile en düşük borçlanan kişi olmuştur. Bu grupta Seyyid Mustafa Penbe kapanında dükkânı olan bir şahıstır. Penbe kapanı ise Ahi Şeyhi Şorba hazretlerinin Kastamonu'da bulunan vakıf gelirleri arasında yer almaktadır.⁴⁷ Bu yılın üçüncü kredi dağıtım listesinde on yedi kişi için 2120 kuruş borç verildiği görülmektedir. Kahveci Ayvazoğlu 400 kuruş ile en yüksek borçlanan kişi olurken Tabanoğlu Ali Pehlivan 15 kuruş ile en düşük borçlananı olmuştur.⁴⁸ Bu yılın dördüncü grup borçluları yirmi yedi kişidir. Sandığa 3625 kuruş borçlanmışlardır. En yüksek borcu 1000 kuruş olarak Hacı Mehmed Oğlu Numan yapmıştır. En düşük borçlu ise 20 kuruş ile Turşucu Mehmed olmuştur.⁴⁹ Yılın beşinci grup kredi kullanan taifesi beş kişi olmuştur. 910 kuruş kredi kullanmışlardır. Mıhçı Ali 10 kuruş ile en düşük borçlu olurken 350 kuruş alarak en yüksek meblağda borçlanan ise şekerci Seyyid Mehmed olmuştur.⁵⁰

1851 yılında mahalle avarız sandığı beş farklı grup halinde ihtiyaç sahiplerine kredi kullanmıştır. İlk grup kredi kullanan on beş kişi 2750 kuruş için mütevellî tayin edilen Tarakçıoğlu Hafız Emin Efendi'ye borç temessükleri vermiştir. En düşük borçlu 50 kuruş ile Hamal Hacı İbrahim'dir. En yüksek borçlu ise 400 kuruş alan Hattat Oğlu Hafız Ahmed'dir. Herhangi bir ibare bulunmamakla birlikte daha önce Molla lakabı ile yüksek kredi kullanan kişinin oğlu olması muhtemeldir. Aynı mesleği icra ediyor olması bu kanaati uyandırmıştır.⁵¹ Bu tarihin ikinci grup kredi kullanan listesinde yirmi bir kişi görülmektedir. Kullanılan 2451 kuruşun en yüksek kısmını 300 kuruş ile Topkaroğlu İsmail alırken daha önce birkaç kez ismine rast geldiğimiz Tabanoğlu Ali Pehlivan ise 15 kuruşluk en düşük krediye borçlanmıştır.⁵² Üçüncü grup borçlu listesinde 810 kuruş kredi kullanan dört kişinin ismi yer almaktadır. Mıhçı Ali yine 10 kuruş ile en düşük meblağ borç alırken 400 kuruş ile en yüksek meblağ borçlanan bakkal Ahmed daha sonra bu meblağı Muhtaroğlu İbrahim Ağa'ya nakletmiştir.⁵³ Bu senenin dördüncü grup borçlu listesi en kalabalık olanıdır. Kırk üç kişi sandıktan 9720 kuruş borç almışlardır. Bu kategoride 1150 kuruş kredi kullanımını muhasebe defterindeki en yüksek orandır. Hacı Bekir Oğlu Numan kullanmıştır. Yine bu listede İnebolu Harmason iskelesi idarecilerinden Osman Bey'in 500 kuruş kullandığı görülmektedir. Sıra dışı bir kredi kullanım örneğidir. Hem mahalle sakini olmaması hem de İnebolu'nun Kırkçeşme mahallesi

⁴⁴ Tablo-14. 1841/5.

⁴⁵ Tablo-15. 1841/6.

⁴⁶ Tablo-16. 1847/1.

⁴⁷ Tablo-17. 1847/2.

⁴⁸ Tablo-18. 1847/3.

⁴⁹ Tablo-19. 1847/4.

⁵⁰ Tablo-20. 1847/5.

⁵¹ Tablo-21. 1851/1.

⁵² Tablo-22. 1851/2.

⁵³ Tablo-23.1851/3.

ile coğrafi uzaklığına rağmen Osman Bey için ayrıcalık yapılmıştır. Keza listede Daday kazası Boyallar divanından Ali Çelebi Oğlu Molla Ali isimli kişi de 450 kuruş krediyi uzak bir mahalde ikamet etmesine rağmen kullanabilmiştir.⁵⁴ 1851 yılının beşinci grup listesi dört mütevellî üzerinde zimmetli görülen meblağları göstermektedir. Hafız Emin Efendi 1450, Muhtar Ali Ağa 2341, Muhtar Numan Ağa 810 ve Hocaoğlu Mehmed Ağa ise 10.501 kuruş vakıf parasını zimmetlerinde tutmaktadır.⁵⁵

1867 yılında Kırkçeşme mahallesi avarız akçesinin ana parası ile neması bütçelendirilerek Çukadarzade Emin Ağa mütevellî tayin edilmiştir.⁵⁶ Mahalle önde gelenleri otuz sekiz kişiden alınan temessükleri mütevellîye teslim etmişlerdir. Bu listeden yedi kişi mahalle sakinidir. Diğer otuz bir kişi ise farklı mahalle ve köylerde ikamet etmektedir. İnciklioğlu Hüseyin 600 kuruş ile en yüksek borçlu görünürken, Paybuşçu Derviş Mehmed, Faziletli Aziz Efendi ve Tekeoğlu kerimesi Halime ise 50 kuruş ile en düşük borç sahibi olarak kayıtlanmıştır.⁵⁷ 1867 yılının sonunda avarız akçesi sandığının ana sermayesi ile neması Emin Ağa aracılığıyla kontrol edildikten sonra yeni mütevellî tayin edilmiş Sarraçzade Halil Mehmed Ağa'ya teslim edilmiştir. O da vakfın bu paralarını istirbâh etmek suretiyle artırma gayreti içinde olmuştur. 2700 kuruşu kredi olarak ihtiyaç sahiplerine temessük karşılığında verilmiştir. Bu meblağdan 250 kuruş mahalle fukarasının 1866 yılı avarız yükümlülüğü için kullanılmıştır. Muhtar İraç Ali 1500 kuruş ile en yüksek kredi kullanan kişi olurken, 50 kuruş ile en düşük krediyi Serbedar Ahmed kullanmıştır.⁵⁸

5. Vakıf Mütevellilerine İlişkin Bilgiler

Kırkçeşme Mahallesi'nin avarız akçesi vakfı tarafından mahalle ve civar mahaller sakinlerine borç veya kredi verme süreçlerinde mahallenin güvenilir ve dürüst esnafları arasından mütevellîler belirlenmiştir. Toplam 10 farklı mütevellî 1834 ile 1851 yılları arasında görev almıştır. Bazı mütevellîler birkaç kez bu vazifeyi tekrar icra etmişlerdir. Aşağıdaki 2, numaralı tabloda bu mütevellî bilgileri dört farklı tarihe göre hazırlanmış olarak yer almaktadır.⁵⁹ Kalyoncu Mehmed Ağanın dört, Terzi İraç Ali Ağanın üç, Tarakçı Mustafa Ağanın iki ve Tarakçı Numan Ağanın iki defa bu vazifeye getirildiği görülmüştür. Diğer mütevellîler birer kez bu göreve tayin edilmişlerdir. Kullanılan kredilerin ortalamasına baktığımız zaman 177,3 kuruşluk tutar ile 1851 yılı en yüksek orana sahiptir. Diğer tarihler olan 1834, 1840 ve 1847 yıllarında oranlar birbirine oldukça yakındır. Tarakçı Seyyid Mustafa Ağa 1834 yılında kullanılan kredilerin ortalaması en yüksek olan 202,5 kuruş tutarındaki kredilere mütevellî olmuştur. Abay Oğlu Numan Ağa ise 1840 yılında 74,1 kuruş ile en düşük kredi kullanımının mütevellîsidir.

⁵⁴ Tablo-24. 1851/4.

⁵⁵ Tablo-25. 1851/5.

⁵⁶ Avarız vakfına mütevellî tayin edilen Çukadarzade Emin Ağa'nın borç temessüklerinin kendi elinde olduğuna ve mahallenin itibarlı ve ileri gelenleri aracılığıyla borçlu kişilerin senetlerinin derdest edildiğine dair ibare şu şekilde aktarılmıştır. "Kırkçeşme mahallesi'nin avarız akçesinden olup re'sülmal ve neması sehli't-tahsil olan ve 1867 senesi meblağ-ı mezburun hüsn-ü icra-yı muamelatı tevkiide mütevellî kılınan mahalle-i mezburun ahalisinden Çukadarzade Emin Ağa'ya muhtaran ve ihtiyaran marifetleriyle teslim olunan temessukat ashabını beyanı müş'ir."

⁵⁷ Tablo-26. 1867/1.

⁵⁸ Tablo-27.1867/2.

⁵⁹ Tablo-2. 1834,1840, 1847 ve 1851 yıllarının mütevellî listeleri takip eden tablolarda mevcuttur.

Tablo-2. 1834, 1840, 1847 ve 1851 Yıllarına Ait Mütevellî Listesi

Sıra	Mütevellî İsmi	Kullanılan Meblağ (Kuruş)	Kredi kullanan Kişi	Kullanılan Kredinin Miktarı (%)	Tarih	
1834	1	Kurbağioğlu Hüseyin Ağa	1065	6	177,5	1834
	2	Konakçioğlu Muhtar Hasan Ağa	1420	11	129,1	1834
	3	Muhtar-ı sâni Topal Terzi Ali Ağa	1575	10	157,5	1834
	4	Hocaoğlu Kalyoncu Mehmed Ağa	2550	24	106,2	1834
	5	Çuhadaroğlu Tarakçı Seyyid Mustafa Ağa	810	4	202,5	1834
Toplam		7420	55	134,9		
1840	1	Hacı Hasan Ağa	1270	8	158,7	1840
	2	Muhtar İraç Ali Ağa	1250	8	156,2	1840
	3	Hocaoğlu Kalyoncu Mehmed Ağa	2275	18	126,3	1840
	4	Abayoğlu Numan Ağa	445	6	74,1	1840
	5	Tarakçı Mustafa Ağa	910	5	182,1	1840
Toplam		6150	45	136,6		
1847	1	Kurbağioğlu Hasan Ağa	765	5	153,0	1847
	2	Katırcı Hacı Mehmed Oğlu Numan Ağa	1270	8	158,7	1847
	3	Terzi İraç Ali Ağa	1920	15	128,0	1847
	4	Kalyoncu Mehmed Ağa	2825	23	122,8	1847
	5	Çuhadaroğlu Tarakçı Seyyid Numan Ağa	910	5	182,0	1847
Toplam		7690	56	137,3		
1851	1	Tarakçı Hafız Emin Efendi	1450	10	145,0	1851
	2	Tarakçı Seyyid Numan Ağa	810	4	202,5	1851
	3	Hocaoğlu Mehmed Ağa	5900	32	184,3	1851
Toplam		8160	46	177,3		

Sonuç

Osmanlı imparatorluğunda XVI. yüzyıldan itibaren para vakıflarının gündelik hayatta önemli bir rol oynamaya başladığını arşivlerimizdeki vakfiyelerin sayısal artışından anlamak mümkündür. Özellikle Ebusuud Efendi'nin cevaz veren görüşü sonrası bu türden vakıfların toplumsal yapının bir parçası haline gelişi kaçınılmaz olmuştur. Bununla birlikte sosyal ve ekonomik göstergelerin sorunlu olduğu dönemlerde mahalle/ köy sakinleri ile esnaf birliklerinin nakit paraya olan gereksinimleri kurulan bu para vakıfları üzerinden karşılanmıştır.

Kastamonu kazasına bağlı Kırkçeşme mahallesinde kurulan avarız akçesi sandığı bir çeşit kredi veren kuruluşa dönüşmek suretiyle Tanzimat reformlarının arifesinde imparatorluk genelinde yaşanan ekonomik problemlere yerel ölçekte can suyu olma gayreti içinde olmuştur. 1834 ile 1867 tarihleri arasında sadece mahalle sakinlerine değil civardaki mahalle ve köy ahalilerinin de yararlanabileceği bir fon oluşturulmuş ve bu fon üzerinden mahallenin özellikle bir ekonomik faaliyet yürüten iş kollarının faaliyetlerini sürdürmelerine olanak tanınmıştır. Ayrıca elde edilen nemalardan mahalle sakini fukaranın avarız vergilerinin karşılandığı da kayıtlardan anlaşılmıştır. Vakfiyesinde Numan b. Sabit isminin yer aldığı ve yaklaşık 33 yıllık bir muhasebe kaydının bulunduğu defterler Osmanlı taşrasının tipik bir kentinin panoramasını bize sunmuştur. Hem parasal ilişkilerin boyutunu anlamak hem de faiz uygulamasının nasıl aşıldığını uygulamada görmek defterin verdiği olanaklar çerçevesinde mümkün olmuştur.

Kırkçeşme mahallesine ait avarız akçesi vakfından kredi kullanan mahalle sakinlerinin toplumsal statüleri vakıf mütevellisinin onlara kredi vermesinde belirleyici bir unsur olmuştur. Kredi kullananlar arasında Hacı, Seyyid, Hafız, Efendi, Molla ve Ağa unvanlarına sahip kişiler büyük bir çoğunluk arz etmektedir. Bunun yanı sıra birer kişi beşe ve sipahi olarak kayıtlanmıştır. Çukadaroğlu, Kurbağioğlu, Topkaroğlu İnciklioğlu ve Himmetoğlu gibi Türkçe sülale isimlerinin tercih edilmesi mahalle ahalisinin etnik durumu hakkında bir fikir edinme imkânı vermektedir. Yine muhtarlık kurumunun nüfuzu sayesinde bazı kişilerin krediye kolay ulaşmaları da söz konusu olmuştur. Ayrıca aldıkları borca teminat olarak gösterebilecekleri bir mal varlığına ile ödeme imkân ve kabiliyetleri kaybolduğu zaman onların yerine bu borcu üstlenebilecek bir kefile sahip olmaları da mahalle ve çevresinde gelişen ticari faaliyetlerin bir göstergesi durumundadır.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, *EV.d.*, 11244(21 Safer 1260/ 12.03.1844).

BOA, *ML. VRD. TMT.*, 4108(29Z1261/29.12.1845).

BOA, *NFS. D.*, 921(29Z1246/10. 06. 1831).

BOA, *MŞH. ŞSC.d.*, 97(29Z1249/ 09.05.1834).

BOA, *MŞH. ŞSC.d.*, 98(29Z1252/ 06.04.1837).

BOA, *MŞH. ŞSC.d.*, 99(29Z1252/ 06.04.1837).

BOA, *MŞH. ŞSC.d.*, 101(29Z1255/ 04.03.1840).

Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Kataloğu

06 Mil Yz A 8892- Avarız Akçesi Defteri

Telif Kaynaklar ve İnceleme Eserler

Aslan, Nasi, “Osmanlı Toplumunda Para Vakıflarının Kurumsallaşmasında Etkili Olan Faktörler”, *Dini Araştırmalar*, Cilt:1 Sayı: 2(1998), ss. 93-119

Barkan, Ömer Lütfi ve Ayverdi, Ekrem Hakkı, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (953-1456)*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1970.

Barkan, Ömer Lütfi, “Edirne Askerî Kassamına ait Tereke Defterleri (1545-1659) IV. Faizle İşletilen Paralara Ait Kayıtlar.”, *Belgeler*, Cilt. 3, Sayı. 5-6, (Ankara 1966), ss. 1-479

Çadircı, Musa, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, *Belleten*, Cilt: 34, Sayı: 135, (Ankara 1970), ss. 409-420

Çiftçi, Cafer, “Osmanlı’da Mahalle Avarız Vakıfları: Bursa Örneği (1749-1784)” *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 29, Yıl 8, 2006, ss. 51-69.

Döndüren, Hamdi, *İslam Hukukuna Göre Günümüzde Vakıf Meseleleri*, İstanbul: Erkam Yayınları, 1998.

Ergenç, Özer, “Osmanlı Şehrindeki -Mahalle’nin- İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt: IV, (İstanbul 1984). ss. 69-78

Ergin, Osman Nuri, *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkışafı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1936.

Eyüpgiller, Kutgün vd, “Kastamonu’da 19. Yüzyıl Ticaret Yapıları” *METÜ, JFA*, 2008/2, (25/2), ss. 1-20

Göyünç, Nejat, “Hane Deyimi Hakkında”, *Tarih Dergisi*, 32(1979), ss. 331-348

Gürsoy, Çiğdem ve Özdeğer Mehtap, “Ebediyete Bağış: Balat Şer’iyye Sicillerinde Para Vakfi Kayıtları (1555-1838)”, *Belleten*, Cilt: 86, Sayı: 306, (2022), ss. 567-601.

Gürsoy, Çiğdem, “Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı”, *History Studies*, Volume: 10, Issue: 8, (2018), ss. 121-142.

- Imber Colin, *Şeriatın Kanuna Ebusuud ve Osmanlı'da Hukuk*, Çeviren: Mürteza Bedir, İstanbul: TVYY, 2004.
- İpşirli, Mehmet, "Avarız Vakfı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, IV, (İstanbul, 1991), ss. 109-110
- Kavak, Nuri, "Kırım Hanlığı Şer'iyye Sicilleri'nde Yer Alan Avarız ve Para Vakıfları Üzerine", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2009, ss. 273-287.
- Kıvrım, İsmail, "Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 46, (2016), ss. 97-116.
- Kıvrım, İsmail, "Mahalle Avarız Vakıfları- 17. Yüzyıl Ayntab Örneği", *Gaziantep Üniversitesi Ayntab Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2/2, (2019), ss. 34-49.
- Kurt, İsmail, *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*, İSAV Yayınları, (İstanbul, 2015).
- Kuşçu, Fadime Özcan, 11244 No'lu Evkaf Defterine Göre Kastamonu Vakıfları, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu, 2023).
- Küçük, Levent, "Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı ve Avarızın İdaredeki Rolü", (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008).
- Mayuk, Ramazan, "101 Numaralı Kastamonu Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi 2019).
- Özel, Oktay, "17. Yüzyıl Osmanlı Demografi ve İskân Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: Mufassal Avarız Defterleri", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara TTK, 1997, ss. 735-743.
- Özcan, Tahsin, *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- Özdemir, Rıfat, "Ankara Hatuni Mahallesi Nakit Avarız Vakfının Kredi Kaynağı Açısından Önemi (1785-1802)" V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, İstanbul, 1990, ss. 733- 750.
- Özdemir, Rıfat, "Avârız ve Gerçek-Hâne Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler", *X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, IV: Cilt, Ankara, 1993, ss. 1581-1613.
- Sahillioğlu, Halil, "Avarız", *TDV İslam Ansiklopedisi*, IV, (İstanbul 1995), ss. 108-109.
- Şahin, Burhan, "Cumhuriyet Öncesinde Kastamonu'nun İdari- Nüfus ve Etnik Yapısı, (1839-1903), (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 1992).
- Yücel Caner, "Temettuat Defterlerine Göre Kastamonu Şehri", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2011).

EKLER

Tablo- 3. 1834 /1. Kredi Grubu

12 Ocak 1834/Gurre-i Ramazan 1249				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Esseyid Hatiboğlu Mehmet Ağa	200	-	-
2	Penbeci Mecazoğlu	150	-	-
3	Kavaloğlu Ahmet	100	Sankavak	-
Toplam		450 Kuruş		

Tablo-4. 1834/ 2. Kredi Grubu

12 Ocak 1834/Gurre-i Ramazan 1249				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Küçük Hacı Mehmed	300	-	-
2	Ahmet Oğlu Hafız Ahmed	150	-	Penbeci Mecaz Oğlunun merhum olması üzerine nakl olmuştur
3	Emir Halid Oğlu Seyyid Zeynel Abidin	300	Devrekani	Nalband Ahmed Oğlu Hafız Ahmet'ten nakl olmuştur.
4	Muhtarbaşının Oğlu Abdurrahman	250	-	-
5	Stefan Oğlu Meto ile Esseyid Hasan	50	-	-
6	İğneci Esseyid Ahmed	300		Karakabak Hacı Dilberzade tarafından verilen sadakadır
7	Kayıkcı İbrahim	15	Mahalle sakini	-
8	-	300	-	Sadaka olarak gelen meblağ mahallenin dini faaliyetleri için harcanmıştır.
Toplam		1065 kuruş		

Tablo-5. 1834/3. Kredi Grubu

12 Ocak 1834/Gurre-i Ramazan 1249				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Sabi Ali Şabir	100	Hisarardı	-
2	Demirci Ahmedzade Kara Mehmed	50	-	-
3	Çolaklıoğlu Seyyid Mustafa	200	Mahalle sakini	Penbe kapanından
4	Şaban Oğlu Seyyid Mehmed b. Muhammed	100	Mahalle sakini	Katırcı esnafı
5	Çakmakoğlu Mehmed	20	Mahalle sakini	Mütevelli Hacı Hasan Ağaya nakl olmuştur.
6	Nalband Ahmed Oğlu Hafız Ahmed	100	-	-
7	Hamaloğlu Seyyid Uzun Hasan ⁶⁰	20	-	-
8	Kuşgözoğlu Eyyüb	50	Mahalle sakini	-
9	Kuşoğlu İsmail	500	Mahalle sakini	Bu zaviye damadı Ahmed'e geçmiştir.
10	Devriyecioglu Memiş	200	Zimmîyan	-
11	Arap Hasan Oğlu Seyyid Ahmed	100	-	Eskici
Toplam		1140 kuruş		

Tablo-9. 1834/4. Kredi Grubu

12 Ocak 1834/Gurre-i Ramazan 1249				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Çubukçuoğlu Çubukçu Seyyid Mustafa	100	-	Kertman Oğlu Ahmed'e geçmiş daha sonra Kızılkabak Ahmed Ağaya geçmiştir.
2	Tellak Ellbiroğlu Seyyid Ali	50	Abdulcabbar Mahallesinden	-
3	Kurbağioğlu Hüseyin Ağa	100	Mahalle sakini	-
4	Terzi Batı Oğlu Emin	400	Mahalle sakini	Topuz'a nakl olmuş
5	Ali Efendi Oğlu Seyyid Mehmed	200	Mahalle sakini	Hacı Dilbaz Oğlu Sadık Ağaya geçmiştir.
6	Tellak İbrahim	25	Mahalle Sakini	-
7	Bacaksızoğlu Ali Usta	300	-	-
8	İslambollu Çolak Memiş	100	-	Topkaroğlu Süleyman'a nakl
9	Danacızade Attar Ahmed Ağa	250	-	100 kuruşluk kısmı geri istenecektir.
10	Ağzipekoğlu Mehmed Efendi	150	-	-
11	Deli Mehmed Oğlu Muhammed	50	Mahalle sakini	-
12	Dilbazzade Sadık Ağadan önceki yıla mahsuben	200	-	Muhtar Terzi Topal Ali Ağanın zimmetine geçmiştir.
Toplam		1675 kuruş		

Tablo-7. 1834/5. Kredi Grubu

12 Ocak 1834/Gurre-i Ramazan 1249				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Müteveffa Hasan Beşe	100	-	Kurra-i hakani ile Teke Mustafa'ya geçmiştir.
2	Arap Hüseyin Oğlu Ahmed	40	Mahalle sakini	-
3	Şeyhoğlu Genç Mehmed	150	Mahalle sakini	-
4	Çiftçinin Oğlu Meto Ahmed	125	Mahalle sakini	Gürilli İsmail'e nakl olmuştur.
5	Miroğlu Mehmed Ağa	200	Cebrail Mahallesinden	Semerci
6	Şeyhoğlu Ahmed Ağa	100	-	-
7	İnciklioğlu Damadı Seyyid Mehmed	10	Mahalle sakini	-
8	Kobuzoğlu damadı Şalgamcıoğlu Ali	50	-	Hamal Mustafa'ya nakl olmuştur.
9	Dellak İsmail	20	Mahalle sakini	Pabuççu Hacı Süleyman damadı Veli'ye geçmiştir.
10	Himmet Oğlu Ahmed	100	-	Dikici
11	İmamoğlu Hasan	300	Mahalle sakini	-
12	Nalband Abdullah	100	Mahalle sakini	200 kuruş Muhtar Ali'ye geçmiştir.
13	Hendekli Ahmed Beşe	100	Mahalle sakini	-

14	Terzi Topal Ali ⁶¹	200		Muhtar
15	Kurt Oğlu Hüseyin	100	Binçelebi Mahallesinden	-
16	Demirci Mustafa	100	-	-
17	Deli İbrahim Oğlu Seyyid Ahmed	125	-	-
18	Uzun Hüseyin Oğlu İbrahim	100	Ahırlı köyü	-
19	Çukadaroğlu ⁶² Molla Seyyid Mustafa	150	Mahalle sakini	-
20	Deli Hasan Oğlu Mustafa	50	Boğazköyden	-
21	Kaftancızade Seyyid Ahmed	70	-	-
22	Tavuscu Hüseyin Ömer	10	-	-
23	Küçük Mustafazade Seyyid Mustafa Ağa	200	Mahalle sakini	Abdi Oğlu Numan Ağaya nakl olmuştur.
24	Deli İbrahim Oğlu Seyyid Ahmed	125	Mahalle sakini	-
Toplam		2550 Kuruş		

Tablo- 8. 1834/6. Kredi Grubu

12 Ocak 1834/Gurre-i Ramazan 1249				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Hacı Şaban Oğlu Katırcızade Seyyid Mehmed	150	-	-
2	Desticioğlu Seyyid Molla Mehmed	300	Alpagut'tan	Nalband Ellibir Oğlu Kırık Oğlu Mehmed Ağaya geçmiştir.
3	Duhancı Şekerci Mehmed Ağa	350	Mahalle sakini	-
4	Mihçioğlu Ali	10	-	-
Toplam		810 kuruş		

Tablo-9. 1836/1.Kredi Grubu

1836 /1251				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Arap Hüseyin Oğlu Seyyid Ahmed	100	-	Eskici
2	Hacı Oğlu Mustafa Hamid	50	Mahalle sakini	-
3	Halil Başoğlu Mehmed	30	Mahalle sakini	Urgancı
4	Tekeoğlu Tavit	50	Mahalle sakini	-
5	Abacioğlu Numan	50	Mahalle sakini	-
6	Kozdabanoğlu Ali Pehlivan	15	Mahalle sakini	-
Toplam		1295 Kuruş		

⁶¹ Mahalle sakinlerinden Piyale Oğlu İbrahim ile olan bir menzil davasında kadı huzuruna çıkmışlardır. Muhtar Terzi Topal Ali tasarrufunda olan fevkani bir bab odanın kendi mülkiyetinde olduğunu iddia ederek kadılığa iddianın geçersiz olduğunu beyan etmiştir. Bkz. BOA. MŞH. ŞSC. D. No: 5734(29Z1249/09.05.1834) s. 17

⁶² Defterde sıklıkla geçen ve müteveli tayin olunan Çukadar lakaplı ailenin Kastamonu'nun önemli sülaleleri arasında bulunduğu görülmektedir. Bkz. Şahin, Burhan, "Cumhuriyet Öncesinde Kastamonu'nun İdari- Nüfus ve Etnik Yapısı, (1839-1903), (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 1992), s. 86

Tablo-10. 1841/1. Kredi Grubu

15 Aralık 1841 /Gurre-i Zilkade 1257				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Muhtarbaşının Oğlu Seyyid Abdurrahman	250	-	-
2	Kavaloğlu Ahmed	100	Sarıkavak'dan	-
3	Kahveci İbrahim	15	Mahalle sakini	-
4	Küçük Hacı Mehmed	200	Mahalle sakini	-
5	Emir Halil Oğlu Seyyid Zeynel Abidin	200	-	-
Toplam		765 kuruş		

Tablo-11. 1841/2. Kredi Grubu

15 Aralık 1841/Gurre-i Zilkade 1257				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Ahmetzade Kara Mehmed	50	-	Demirci
2	Çeliklioğlu Seyyid Mustafa	200	Mahalle sakini	Penbe Kantarında
3	Şaban Oğlu Seyyid Mehmed	100	Mahalle sakini	Katırcı
4	Ahmed Oğlu Hafız Mehmed	100	Mahalle sakini	Nalband
5	Hamaloğlu Seyyid Hüseyin	20	-	-
6	Molla	500	-	Hattat
7	Kayıkcıoğlu (isimsiz)	200	-	-
8	Arap Hüseyin Oğlu Seyyid Ahmed	100	-	Eskici
Toplam		1270 Kuruş		

Tablo-12. 1841/ 3. Kredi Grubu

15 Aralık 1841/Gurre-i Zilkade 1257				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Kertmanoğlu Ahmed	100	-	-
2	Tellak Ellibiroğlu Seyyid Ali	50	Abdulcabbar Mahalesinden	-
3	Kurbağioğlu Hasan Ağa	100+50	Mahalle sakini	50 kuruş ek olarak verilmiştir.
4	Kahveci Dibuz Mehmed ⁶³	400	Mahalle sakini	Oğluna nakl olunmuştur.
5	İslambollu Çolak Oğlu Memiş	100	-	-
6	Deli Mehmed Oğlu Mehmed	50	-	-
7	Ak Hüseyin Oğlu Mehmed Emin	150	-	-
8	Topkaroğlu Süleyman	300	Kavacık'tan	-
Toplam		1250 Kuruş		

⁶³ Kahveci Mehmed Ağa, Atabek mahallesinde ikamet ederken vefat etmiş olan aynı isimli ve kahvecilik yapan amcasının mirasçısı olduğu iddiasıyla aynı mahalle sakini Süleyman Oğlu Halil Ağa'dan alacağını tahsil edilmesini istemiş ve bununla ilgili kanıtlar sunmuştur. Hafız Hüseyin Ağa ve Muhzir İsmail Ağa gibi birkaç kişiyi şahit olarak göstermiştir. Bkz. BOA. MŞH. ŞSC. D. Nr: 5738, (7RA 1255/ 21.05.1839), s. 30

Tablo-13. 1841/ 4.Kredi Grubu

15 Aralık 1841/Gurre-i Zilkade 1257				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Teke Mustafa	100	-	Ali Pehlivan'a nakl olunmuş daha sonra ise Nalband Abdullah'a nakl
2	Arap Hüseyin Oğlu Ahmed	40+60	Mahalle sakini	Def'aten 60
3	Gödeli İsmail	125	Mahalle sakini	-
4	Gülcioğlu Halil	100	Mahalle sakini	Yemenci
5	Murad Oğlu Mehmed Ağa	200	Cebrail Mahallesinden	Semerci
6	İnciklioğlu damadı Seyyid Mehmed	10	Mahalle sakini	Turşucu Mehmed'e nakl
7	Hamal Mustafa	50	Mahalle sakini	Nalband Abdullah Ağaya nakl
8	Himmetoğlu Derviş Ahmed	100	-	Dikici
9	Muhtar İraç Ali	600	-	-
10	Nalband Abdullah	100	Mahalle sakini	-
11	Cennetoğlu Hacı Mehmed	150+100	-	Def'aten 100 kuruş
12	Numan	200	Mahalle sakini	-
13	Kara Mehmed Oğlu Mustafa	50	-	-
14	Hendekli Ahmed	100	Mahalle sakini	Duhancı Ahmed Ağaya nakl
15	Topkaroğlu Hasan	100	Binçelebi Mahallesinden	-
16	Demirci Mustafa	100	Mahalle Sakini	-
17	Uzun Hasan Oğlu İbrahim	100	Emirli köyünden	-
18	Çukadaroğlu Derviş Mustafa	150	Mahalle sakini	-
19	Deli Hüseyin Oğlu Mustafa	50	Boğazköyden	Demirci Ahmed'e nakl
20	Ahmed Oğlu Hafız Ahmed	50	-	Nalband
21	İbadioğlu Topal Numan	200	Mahalle sakini	-
22	Demirci Kara Mehmed	100	Mahalle sakini	Pabuccu Hidayet'e nakl
23	Deli İbrahim Oğlu Seyyid İbrahim	80	-	-
Toplam				2455 kuruş sehven 2365 kuruş olarak yazılmıştır.

Tablo-14. 1841/ 5. Kredi Grubu

15 Aralık 1841/Gurre-i Zilkade 1257				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Yahya Oğlu Hüseyin	100	Mahalle sakini	-
2	Şaban Karakura Seyyid Mehmed	150	-	-
3	Duhancı Şekerci Seyyid Mehmed Ağa	350	Mahalle sakini	Katırcı
4	Yemencioğlu Ali	10	-	-
5	Nalband Ellibir Oğlu Kırkoğlu Mehmed Ağa	300	-	Abdullah Ağaya nakl
Toplam		910 Kuruş		

Tablo-15. 1841/ 6. Kredi Grubu

15 Aralık 1841/Gurre-i Zilkade 1257				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Kalyoncu Mehmed Ağa	250	Mahalle sakini	Mütevelli İbadi Oğlu Numan eliyle Şeyh Ahmed Efendi'ye nakl
2	Hacı Oğlu Mustafa	50	Mahalle sakini	-
3	Halil Oğlu Mehmed	30	Mahalle sakini	Urgancı
4	Tekeoğlu Talip	50	-	-
5	Mütevelli İbadioğlu Numan Zimmetinde	50	-	-
6	Topaloğlu Ali Pehlivan	15	-	-
Toplam		445 kuruş		

Tablo- 16. 1847/1. Kredi Grubu

9 Aralık 1847/ 1 Muharrem 1264				
Sıra No	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Karaloğlu Ahmed	100	Sarıkavak'dan	-
2	Muhtarbaşı Seyyid Abdurrahman	250	-	-
3	Dikici İbrahim	15	Mahalle sakini	-
4	Küçük Hacı Mehmed	200	Mahalle sakini	-
5	Emir Halilzade Seyyid Zeynel Abidin	200	-	-
6	Hamal Hacı İbrahim	50	-	-
7	Kefere Karyesinden Deli Hüseyin	50	-	-
Toplam		865 Kuruş		

Tablo- 17. 1847/ 2. Kredi Grubu

9 Aralık 1847/ 1 Muharrem 1264				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Demirci Ahmedzade Kara Mehmed	50	-	Acıkavak'dan Ocaklı Oğlu Urgancı Mustafa'ya nakl
2	Penbe Kapanında ⁶⁴ Seyyid Mustafa Çolaklıoğlu	200	-	Hoca Osman Efendi'ye nakl
3	Katircioğlu Seyyid Mehmed	100	Mahalle sakini	Temessükü Numan Ağa'da
4	Nalband Ahmed Oğlu Hafız Mehmed	100	Mahalle sakini	Temessükü Kalyoncu Mehmed Ağa'da
5	Hamaloğlu Seyyid Hüseyin	20	-	Temessükü Muhtar Ali Ağa'da
6	Hattat Molla	500	Mahalle sakini	300 kuruşu Mütevelli Numan Ağa'ya, 200 kuruşu 'e nakl
7	Kayıkçioğlu İsimsiz	200	-	-

⁶⁴ Bu kapan Ahi Şorba Eş- Şeyh hazretlerinin Kastamonu'daki zaviyesinin vakıf gelirleri arasındadır. Vakıf nazırının maaşı bu kapanın kira gelirlerinden karşılanmaktadır. Bkz. Kuşçu, Fadime Özcan, 11244 No'lu Evkaf Defterine Göre Kastamonu Vakıfları,(Basılmamış Yüksek İLsans Tezi, Kastamonu, 2023), s.38

8	Arap Hüseyin Oğlu Eskici Seyyid Ahmed	100	Mahalle sakini	Temessükü Kalyoncu Mehmed Ağa'da
9	Murad Oğlu Mustafa ⁶⁵	100	-	-
10	Şarлак Ahmak	50	-	-
Toplam		1420 Kuruş		

Tablo-18. 1847 /3. Kredi Grubu

9 Aralık 1847/ 1 Muharrem 1264				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülâhaza
1	Kertmanoğlu Ahmed	100	-	-
2	Ellibiroğlu Seyyid Ali	50	-	-
3	Kurbağı Hasan Ağa	175	Mahalle sakini	-
4	Kahveci Ayvaz'ın Oğlu	400	Mahalle sakini	Alamus'lu Numan Efendi'ye ve Dibuz Oğlu Ali'ye nakl
5	İslambollu Çolakoğlu Memiş	100	-	-
6	Ahmed Oğlu Mehmed	500	Mahalle sakini	-
7	Ak Hüseyin Oğlu Mehmed	150	-	-
8	Topkaroğlu Süleyman	300	Kavacık'dan	-
9	Hacı Oğlu Mustafa	50	Mahalle sakini	-
10	Halil Beşe Oğlu Urgancı Mehmed	30	Mahalle sakini	-
11	Tekeoğlu Topal	50	Mahalle sakini	-
12	Taban Oğlu Ali Pehlivan	15	-	-
13	Esseyyid Said Oğlu Şeyh Efendi	300	-	-
14	Hamal Hüseyin	100	Cebrail Mahallesinden	-
15	Sipahioğlu Mustafa	50	Mahalle sakini	-
16	Pala Derviş Oğlu Hasan	100	Mahalle sakini	-
17	Naci Oğlu Mehmed	100	-	-
Toplam		2120 kuruş	Sahihü'l- baki 1920	

Tablo- 19. 1847 /4. Kredi Grubu

9 Aralık 1847/ 1 Muharrem 1264				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülâhaza
1	Arap Hüseyin Oğlu Ahmed	100	Mahalle sakini	-
2	Kürelî İsmail	125	-	-
3	Yemenci İraç Halil	100	Mahalle sakini	Yemenci
4	Turşucu Mehmed	20	Mahalle sakini	Turşucu
5	Himmet Oğlu Derviş Ahmed	100	-	Dikici
6	Cennetoğlu Seyyid Hacı Mehmed	250	Mahalle sakini	150 kuruş Ayvalar'dan Hacı Kıran Oğlu

⁶⁵ Murad Oğlu Mustafa'nın ismi 11 yaşındaki kızı Fatıma'nın bir ecnebi ile evlendirilmesi hadisesinden dolayı bir dava kaydında yer almaktadır. Eski zevcesini dava etmiş ve mizan-ı hak üzere karar verilmesini talep etmiştir. Mahkeme küçük kızın Mustafa'ya verilmesi yönünde bir karar vermiştir. Bkz. BOA. MŞH. ŞSC.d. Nr. 5737(29.Z.1254/22.07.1838), s. 5

				Mehmed'e ve 100 kuruş Beşe Ahmed Oğluna nakl olmuş
7	Nalband Abdullah	250	-	-
8	Muhtar İraç Ali	600	-	-
9	Hacı Mehmed Oğlu Numan	1000	-	-
10	Kara Mehmed Oğlu Mustafa	50	-	-
11	Nesimi Oğlu Yemişçi Hafız Abdullah	200	Mahalle sakini	Ekmekçi Hüseyin'e nakl
12	Duhancı Mehmed Ağa	100	-	Berber Mustafa'ya nakl
13	Demirci Mustafa	100	Mahalle sakini	-
14	Ömer Hafız	100	-	-
15	Abid Efendi Oğlu Hüseyin Ağa	100	Mahalle sakini	-
16	Ferağoğlu mehmed Efendi	100	Mahalle sakini	-
17	Paybuşçu Derviş Mehmed	50	-	-
18	Uzun Hasan Oğlu İbrahim	100	Emirli'den	-
19	Çukadaroğlu Derviş Seyyid Mehmed	150	-	-
20	Ahmetzade Demirci Ahmed	50	-	Üvey Oğlu Derviş Mustafa'ya nakl
21	Topal Hasan	200	Acıkavak'dan	Hacı Hüseyin'e nakl
22	Nalband Ahmed Oğlu Hafız	50	-	Şaban'a nakl
23	Deli İbrahim Oğlu Seyyid İbrahim	80	-	Osman Bey'e 250 ve Hacı Efendiye 250 kuruş nakl
24	Pabuccu Hidayet	100	Mahalle sakini	-
25	Uzun Hasan Oğlu Hasan	250	-	-
26	Çamaşırcıoğlu Mehmed	100	İsfendiyar Mahallesinden	-
27	Kara Mehmed	50	Kefere karyesinden	-
Toplam		3625 kuruş		

Tablo-20. 1847/ 5. Kredi Grubu

9 Aralık 1847/ 1 Muharrem 1264				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Yahya Oğlu Hüseyin	100	-	-
2	Katırcı Hacı Şaban Oğlu Seyyid Kara Kura Mehmed	150	-	Hacı Numan Ağa'ya nakl
3	Duhancı Şekerci Seyyid Mehmed	350	Mahalle sakini	Çukadaroğlu Ahmed'e 300 kuruşu nakl
4	Mihçioğlu Ali	10	Mahalle sakini	-
5	Abdülhakizade Seyyid Ahmed	300	-	-
Toplam		910 kuruş		Mütevelli Çukadaroğlu Numan Ağa ⁶⁶

⁶⁶ Çukadaroğlu Numan Ağa'nın ismi Kastamonu Şeriyeye Sicil kayıtlarında sıklıkla geçmektedir. Dönemin örfi görevlilerinden birisidir. Aynı sülaleden Mustafa Ağa ve Derviş Mustafa Efendi dönemin çukadar vazifelilerindedir. Bkz. Ramazan Mayuk, 10 Numaralı Kastamonu Şeriyeye Sicilinin Transkripyon ve Değerlendirilmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu, 2019), s. 293

Tablo-21. 1851/ 1. Kredi Grubu

27 Ekim 1851/ 1 Muharrem 1268				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Muhtarbaşı Oğlu Abdurrahman	250	-	-
2	Deli Hüseyin	100	Kefere karyesinden	-
3	Emir Halilzade Seyyid Zeynel Abidin	200	Mahalle sakini	Koca Ali Oğlu Hacı Mehmed'e nakl
4	Küçük Hacı Mehmed	300	Mahalle sakini	Mahalle dini ihtiyaçları için Deveci Oğlundan alınan 1000 kuruş ve beher.... verilecektir.
5	Hamal Hacı İbrahim	50	-	Aziz Efendi'ye nakl
6	Şerlak Akman	50	Mahalle sakini	-
7	Ocaklıoğlu Mustafa	100	Acıkavak'dan	-
8	Terzi Mustafa	200	Mahalle sakini	Terzi Mustafa'dan 178 kuruşu alınıp 22 kuruşu damadı Mehmed'e verilmiştir.
9	Kırmızıoğlu Mehmed	200	-	-
10	Murad Oğlu Mustafa	100	-	-
11	Hattat Oğlu Hafız Ahmed	400	-	-
12	Müftizade Raşid Ağa	200	-	Kınacı Oğluna nakl
13	Kırbağlıoğlu Deli Hüseyin	200	-	Kendirci Oğluna nakl
14	Bakkal Ahmed Damadı Mehmed	200	-	-
15	Kendircioğlu Mehmed	200	-	-
Toplam		2750 kuruş		

Tablo-22. 1851/2. Kredi Grubu

27 Ekim 1851/ 1 Muharrem 1268				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülahaza
1	Kertmanoğlu Ahmed	100	-	-
2	Terlak Ellibiroğlu Seyyid Ali	50	-	-
3	Kurbağlıoğulları(İsimsiz)	276	Mahalle sakini	-
4	Alamus'lu Oğlu Numan Efendi	200	Mahalle sakini	-
5	Topkaroğlu Ali	200	-	-
6	Çolakoğlu Memiş	100	-	Yuva'dan Kırmızı Oğlu Hacı Mehmed Nakl
7	Deli Mehmed Oğlu Muhammed	40	-	Ali Ağaya nakl
8	Ak Hüseyin Oğlu Mehmed Efendi	150	Mahalle sakini	50 kuruş mutalebe edilmiş ve 100 kuruşu Karaveli Oğlu İsmail'e nakl olunmuştur.
9	Topkaroğlu İsmail	300	-	-
10	Hacı Oğlu Mustafa	50	-	Kabakçı Oğlu Hafız'a nakl
11	Halil Beşe Oğlu Mehmed	30+20	-	-Muhtar Oğlu Ali'ye 20 kuruş nakl
12	Tekeoğlu Tavit	50	-	Mirza'ya nakl
13	Tabanoğlu Ali Pehlivan	15	-	Ali Ağaya nakl

14	Semazâde Şeyh Efendi ⁶⁷	300	-	Demirci Güzel Ağanın Oğlu Ali'ye nakl
15	Hamal Hüseyin	100	Cebrail Mahallesinden	Bu meblağ Hamal İbrahim'e, Hamal Mustafa'ya ve Mahalleden Aşık Mehmed Oğlu Mehmed'e nakl
16	Sipahioğlu Mustafa	50	-	Kabakçı Oğlu Hafız'a nakl
17	Hamaloğlu Seyyid Hüseyin	20	-	-
18	Dilaverdioğlu Hasan	100	Mahalle sakini	Karapürçekden Sarhoş Oğlu Mehmed'e nakl
19	Şekercinin Oğlu Mehmed	100	-	Şekercinin Oğlu Abdullah'a nakl
20	Kahveci Osman	100	-	Sarhoş Oğlu Mehmed' e nakl
21	Tosi Oğlu Hızır Mustafa	100	-	-
Toplam		2451 kuruş		Mütevelli Muhtar Terzi Ali Ağa

Tablo-23. 1851/ 3. Kredi Grubu

27 Ekim 1851/ 1 Muharrem 1268				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Yahya Oğlu Hüseyin	100	Mahalle sakini	-
2	Çukadaroğlu Bakkal Ahmed	400	-	Muhtar Oğlu İbrahim Ağaya nakl
3	Abdulkazade Seyyid Ahmed	300	-	Tarakçı Oğlu Muhtar Numan Ağaya nakl
4	Mihçioğlu Ali	10	-	-
Toplam		810 kuruş		

Tablo-24. 1851/ 4. Kredi Grubu

27 Ekim 1851/ 1 Muharrem 1268				
Sıra	Adı ve Lakabı	Aldığı Kredi Miktarı	Nereden Olduğu	Mülhaza
1	Bekir Hacı'nın Oğlu Numan	1150	Mahalle sakini	650 kuruşu İncikli Oğluna verilmiştir. Kalan kısmı Kahraman Oğluna nakl
2	Arap Hüseyinoğlu Ahmed	200	-	Hacı Müezzın Oğlu Yetim Mehmed'e nakl
3	İnebolu kazasından Harmason iskelesinden Osman Beğ	500	-	-
4	Hoca Efendi	50+550	-	473 kuruşu Deveci Oğlundan alınıp dini ihtiyaçlar için Sarraç Sefer'e verilmiş 127 kuruşu

⁶⁷ Bu şeyhin ismi yazılmamış ancak mahallede bulunan tekke şeyhi olan Seyyid Abdullah b. Şeyh Ahmed ya da Oğlu Seyyid Şeyh Hafız b. Numan'ın olması ihtimal dahilindedir. Bkz. BOA. NFS.d. Nr: 921, s. 17

				başka mahalle sarracına verilmiştir.
5	Dikici Tavi Halil	100	Mahalle sakini	Dini ihtiyaçlar için verilmiştir.
6	Turşucu Mehmed	20	-	-
7	Himmetoğlu Derviş Efendi	100	-	-
8	Hacı Kıran'ın Oğlu Hacı Mehmed	150	-	Hoca Efendiye nakl
9	Pala Hüseyin Oğlu	100	-	Hoca Efendiye nakl
10	Nalband Abdullah	300	-	150 kuruşu Molla Ali'ye nakl
11	Kara Mehmed Oğlu Kara Mustafa	50	-	-
12	Muhtar Ali Ağa	600	-	-
13	Ekmekçi Hüseyin	200	-	Hoca Efendiye nakl
14	Bekir Efendi Oğlu Hüseyin Ağa	100	-	Karagöz Oğlu Kamil Ağaya nakl
15	Topkaroğlu	100	Binçelebi	-
16	Ferağoğlu Mehmed Efendi	100	-	-
17	Paybuşcu Derviş	50	-	-
18	Emirli'den Uzun Hasan Oğlu Mehmed	100	-	Hoca Efendiye nakl
19	Emirli'den Uzun Hasan Oğlu İbrahim	100	-	Mazaratçı Oğluna nakl
20	Berber Ali Osman	150	-	100 kuruşu Ömer Hafız'a nakl, 50 kuruşu Güvil Oğluna nakl
21	Bahadıroğlu Sarraçoğlu Serbedarin	200	Kuyucak	-
22	Bahardıroğlu Bevvab Molla Ahmed	100	Kuyucak	-
23	Uncuoğlu Derviş Mustafa	50	-	-
24	Manav Hacı Hüseyin	250	-	Memnu' akçesine ilave kılındı.
25	Aziz Efendi	250	-	Şekercinin Oğlu yemişci Abdulkadir'e nakl
26	Berber Hafız Ahmed	200	-	-
27	Deli İbrahim Oğlu İbrahim	80	-	Aziz Efendiye nakl
28	Çamaşircioğlu Mehmed	200	-	-
29	Güllü Mehmed	100	Abdulcabbar	Kefere karyesinden Güvil Oğluna nakl
30	Eşenden Bektaş	100	Eşen Köyü	Yetim Hafız'a nakl
31	Mehmed Oğlu İsmail	300	Karapürçek	-
32	Kefere karyesinden Kandazoğlu Mustafa	300	Kefere köyü	200 kuruşu Mazaratçı Oğluna, 100 kuruşu Bevvab Molla Ahmed'e nakl
33	Kara Mehmed oğlu	200	Kefere köyünden	Çiftçioğlu Hüseyin'e nakl
34	Sarraçoğlu Serbedarin	200	-	-
35	Bahçeci Kabukcuoğlu Mehmed	500	-	Dini ihtiyaçlar için Devocioğlu'na verilmiştir.
36	Kurtzade Hüseyin Efendi	50	-	-
37	Güviloğlu Hasan Kobuz	150	Kefere Köyünden	-
38	Camcioğlu Berber İsmail	150	İsmailbeğ Mahallesinden	-
39	Ayvalıdan Kalemioğlu ırgat Mehmed	20	-	-
40	Tekkenişin Serinlioğlu Mustafa	100	-	-

41	Ekmekçi İnciklioğlu Mehmed	600	Mahalle sakini	-
42	Yüzbaşıoğlu Hacı Mustafa	500	Urgancılar Köyünden	-
43	Ali Çelebi Oğlu Molla Ali	450	Daday Kazası Boyallar Divanından	-
Toplam		9720 kuruş		

Tablo- 25. 1851/5 Mütevellî zimmetinde kalan nakit meblağlar

Sıra	Mütevellî Adı	Miktarı	Görevi
1	Hafız Emin Efendi	1450	-
2	Muhtar Ali Ağa	2341	Muhtar
3	Muhtar Numan Ağa	810	Muhtar
4	Hocaoğlu Mehmed Ağa	5900	-
Toplam		10.501 kuruş	

Tablo-26. 1867/1. Kredi Grubu

Sıra	Adı	Mahalle ve Köyü	Miktarı
1	İnciklioğlu Hüseyin	Kırkçeşme Mahallesi	600
2	Yüzbaşıoğlu Hacı Mustafa	Gün Kazası	500
3	Sarı Ali Oğlu Mehmed	Kefere Köyü	100
4	Deli Hüseyin Torunu Mehmed	Kefere köyü	200
5	Molla Mehmed Oğlu Molla Ali	Daday Boyallar Divanı	450
6	Karagözoğlu Kavil Ağa	-	100
7	Paybuşcu Derviş Mehmed	İsmailbeğ Mahallesi	50
8	Tellioğlu Deli Mehmed	Üyük Köyü	100
9	Şekercinin Oğlu Abdulkadir	Kırkçeşme mahallesi	250
10	Babası Hafızzâde Ahmed Efendi	-	200
11	Paybuşcu Başnak	Halife Mahallesi	200
12	Kâmil Oğlu Eyüb	Kefere karyesinden	100
13	Çubukçuoğlu Hüseyin	Püre mahallesinden	200
14	Sarraçzade Serbedarin Mehmed Ağa	Merkez Kazadan	200
15	Güviloğlu Kanbur Hüseyin	Kefere karyesinden	150
16	Mahmud Oğlu Mehmed	Araç kazası Karapürçek	300
17	Kımızoğlu Hüseyin	Yuva köyünden	200
18	Muradoğlu Mustafa'nın Zevcesi Halime	Abdulcabbar Mahallesi	100
19	Küçük Ali Oğlu Hacı Mehmed	Atabek Mahallesi	200
20	Kendircioğlu Mehmed	İsmailbeğ mahallesi	200
21	Muhtar Ahmed Ağanın Damadı İstanbullu Mehmed	Halife mahallesi	200
22	Kapancıoğlu Mehmed	Eceoğlu köyü	200
23	Faziletli Aziz Efendi	-	50
24	Ocaklıoğlu Ahmed	Akçakoca köyü	100
25	Kırbaşıoğlu Mehmed	Kırkçeşme mahallesi	275
26	Muhtar Ali Ağanın Oğlu Mehmed	-	200
27	Atik Mehmed Oğlu Mehmed	Kırkçeşme Mahallesi	100
28	Hatiboğlu Osman	Araç Kazası Karapürçek köyü	200
29	Kurtoğlu Hasan	İlyakut Köyü	200
30	Kımızoğlu Hacı Mehmed	Yuva Köyü	100
31	Kabakçioğlu Hafız	Binçelebi Mahallesi	100
32	Kamanoğlu İbrahim	Çorumlu	200

33	Çuhadaroğlu Hasan	Kuyucak köyü	100
34	Tekeoğlu Kerimesi Halime	Kırkçeşme Mahallesi	50
35	Kertmanoğlu Emin	Kırkçeşme mahallesi	100
36	Hamal Salih Damadı	Kırkçeşme mahallesi	100
37	Tarakçiođlu Mehmed Ağa	Kırkçeşme Mahallesi	200
		Toplam	6875

Tablo-27. 1867/2. Kredi Grubu

Sıra	Adı	Mahalle veya köyü	Aldığı Kredi Miktarı	Mülhaza
1	Hacı Salihzade Osman Efendi	İnebolu Kazası	500	
2	Muhtar İraç Ali Ağa	Kırkçeşme	1500	
3	Himmetoğlu Şeyh Ahmed	Kırkçeşme	100	
4	Seranlıođlu Mustafa	Tekkenişin	100	
5	Muhtarbaşı Oğlu Abdurrahman	İsmailbey	250	Bu meblağ mahalle fukarasının 1866 yılı avarız ödemesi için kullanılmıştır.
6	Ferağoğlu Mehmed	-	100	
7	Topkaroğlu Hasan	Kavacık	100	
8	Serbedar Ahnmed	Kırkçeşme	50	
		Toplam	2700	